

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2014

Šárka Čapková

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Agrese jako součást lidské přirozenosti

Bakalářská práce

Autor: Šárka Čapková
Studijní program: B 7505 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Šárka Čapková

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název závěrečné práce: Agrese jako součást lidské přirozenosti

Název závěrečné práce
AJ: Aggression as a part of human nature

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce, na základě teorie agrese, vymezuje faktory ovlivňující agresivní chování jedince. Zabývá se vlivem sociálního prostředí na vznik a formu agresivity a na její projevy. Popisuje možnosti eliminace sociální agrese. Součástí práce je kvantitativní výzkumné šetření prostřednictvím dotazníku vlastní konstrukce.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6. 2. 2012

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 22.11.2014

Čapková Šárka

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu prof. PhDr. Josefu Kasalovi, Ph.D., vedoucímu bakalářské práce, za cenné odborné rady a připomínky, které mi poskytoval v průběhu vzniku této práce. Zároveň děkuji rodině a ostatním lidem, bez jejichž morální podpory by tato práce nevznikla.

Anotace

ČAPKOVÁ, Šárka. *Agrese jako součást lidské přirozenosti*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2014. 60 s. Bakalářská práce.

Tématika práce je zaměřena na problematiku agrese, agresivity jako významného společenského a kulturního fenoménu a jejího vztahu k přirozenosti člověka. Práce se opírá o biologická, etologická, sociologická, psychologická zjištění významných autorit v oblasti tematiky agrese. V práci jsou analyzovány pojmy s agresí úzce související, agresivita vrozená, získaná, lidská přirozenost. Na základě teorie agrese jsou vymezeny faktory ovlivňující agresivní chování jedince. Práce se dále zabývá vlivem sociálního prostředí na vznik a formu agresivity a na její projevy na základě odborné literatury. Teoretická část práce se zabývá možnostmi eliminace sociální agrese, empirické kvantitativní výzkumné šetření je zaměřeno na verbální agresi.

Klíčová slova: agrese, agresivita, lidská přirozenost, sociální učení.

Annotation

ČAPKOVÁ, Šárka. *Aggression as a part of human nature*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2014. 60 s. Bachelor Degree Thesis.

The focus of this bachelor thesis is aggression as important social and cultural phenomenon and the relation of aggression to the humans nature. The theoretical base for thesis os biological, sociological and psychological research by significant scientists in the aggression field. Natural aggression, developed aggression and human nature are analyzed as topics closely related to aggression. The reasons for aggression are defined using the theory of aggression. Thesis is using scientific sources to consider influence of social environment for aggression intiation and development. The theoretical part of thesis is considering options of eliminating of social aggression while the empiric field research is focused on verbal aggression.

Keywords: aggression, aggressiveness, human nature, social learning.

Obsah

ÚVOD	9
1 Agrese	11
1.1 Agrese jako lidská přirozenost	13
1.2 Pojmy související s agresí	14
1.3 Dělení agrese	16
2 Teorie vzniku agrese	23
2.1 Teorie vrozené agrese	25
2.2 Teorie frustrace	27
2.3 Agrese v teorii sociálního učení.....	28
3 Léčba agrese	30
3.1 Trénink sociálních dovedností.....	30
3.2 Psychoterapie.....	31
3.3 Farmakologická léčba	33
4. Empirická část	35
Úvod	35
4.1 Cíl průzkumu a předpoklady.....	36
4.2 Otázky průzkumu.....	37
4.3 Vzorek průzkumu	38
4.4 Dotazník.....	40
4.5 Vlastní výzkum, výsledky	42
4.6 Shrnutí průzkumu.....	49
ZÁVĚR	54
Seznam použité literatury	57
Seznam příloh.....	60

ÚVOD

Agrese je nedílnou součástí našich každodenních životů a přesto ji není snadné jednoznačně definovat. Každý člověk se v životě přímo či nepřímo nejménou setkal s agresivním člověkem nebo byl svědkem situace, kde agresivita hrála velkou roli. Agrese je všude okolo nás, slyšíme o ní nebo na nás zanechává stopy v souvislosti s těžkým dětstvím, zneužíváním, týráním, dysfunkcí mozku, duševní nemocí, poruchou osobnosti nebo jen nějakou formou úzkosti, kterou v životě alespoň jednou pocítil každý z nás. Pro společnost je agresivní chování či jednání nepřijatelné a přesto se s ním můžeme setkat kdekoli. Toto chování by ale nemělo přesáhnout pomyslné hranice slušnosti, které jsou nastavené v každé společnosti. Agrese a agresivita procházejí neustálým historickým vývojem a dotýkají se naší současné společnosti podobně jako v jiných historických dobách. Vždy je nutné nahlížet na problém v daném kontextu jako na celek.

Žijeme ve vyspělé společnosti, která prošla dlouhým kulturním vývojem a stále nás překvapuje, kolik násilí se vyskytuje kolem nás. Stále zřetelnější jsou v dnešní společnosti rozdíly mezi sociálními třídami, kdy dříve nejvíce zastoupená střední třída, lidé, kteří se mají po materiální stránce uspokojivě, tedy netrpí žádnou hmotnou nouzí, pomalu mizí a lidé se začínají dělit pouze na bohaté a chudé? Tato myšlenka zní jako „návrat do středověku“ a možná si tak občas i připadáme, když kolem sebe každý den slyšíme, kolik násilí se kolem nás děje. Fungovalo již dříve násilí jako možná alternativa na spokojenější život, když lidé nebyli schopni své základní potřeby uspokojovat jinou, pro společnost přijatelnější formou? Člověk se během svého života potýká s různými osobními, nebo společenskými problémy a někteří vnímají násilí jako jediný únik od problémů, s kterými si nedovedou poradit jinak.

Cílem práce je analyzovat zdroje společenské agrese, přiblížit druhy agrese a poukázat na možnou eliminaci, léčbu, která je v souvislosti s určitými druhy agrese velmi důležitá. Téma agrese, agresivity je velmi široké, práce má dalece k úplnosti. Ráda bych, aby práce napomohla porozumění této problematice. Takové porozumění je zvláště důležité v naší době, kdy zřetelně ubývá citlivosti vůči destruktivitě a krutosti a kdy možná náprava naší společnosti pomocí změn, které vrátí člověku jeho

rozhodující postavení ve společnosti, tak, aby se vývoj člověka stal nejvyšším cílem všech společenských opatření a změn. Z kulturního pojetí pak vyplývá závažný etický důsledek. Je-li totiž agrese vyprovokována vnějším prostředím, dochází-li k ní na základě podnětů vycházejících z prostředí mezilidských vztahů, společnosti, či obecně kultury, pak je samozřejmě možné takovou agresi eliminovat a působit vůči ní preventivně. Právě tento etický rozměr celé problematiky zdůrazňoval Erich Fromm ve svém díle „*Anatomie lidské destruktivity*“ (*Můžeme ovlivnit její podstatu a následky?*) o které se práce opírá. Při výběru tématu „agresivity“ mne ovlivnilo výše zmíněné dílo Ericha Fromma, ale i záliba v historii, která na nás často působí jako neustálý boj.

Tato práce je pokusem přijít na stopu, jak dalece je agresivita zakořeněna v lidské přirozenosti, v genech a jak silně je agresivita ovlivněna vnějším prostředím, výchovou, společností. V teoretické části jsem se pokusila definovat agresi, důležité pojmy týkající se agrese, rozdělení agrese, možnosti eliminace.

V praktické části jsem se zaměřila na verbální agresi, která může být spouštěcím impulsem k protispoločenskému chování. Jako výzkumný vzorek, cílovou skupinu, jsem zvolila strážníky městské policie Pardubice. Zde lze předpokládat, že jsou vybíráni asertivní jedinci, kteří jsou školeni a cvičeni ke zvládnání zátěžových situací, tak aby nedocházelo k agresivnímu chování a jednání. Cílem praktické části je porovnat sklony k verbální agresi u strážníků městské policie Pardubice v porovnání s vybraným vzorkem občanů z civilního sektoru, obecně muže a ženy v souvislosti s verbální agresi a mladší osoby se staršími, tak aby bylo možné potvrdit nebo vyvrátit výzkumné otázky. Můžeme u strážníků městské policie očekávat nižší sklony k verbální agresi než u nestrážníků? Je možné vlivem profesní přípravy zaměřené na výkon povolání strážníka, pomocí výcviku komunikačních dovedností, pomocí psychologického školení a cvičení eliminovat verbální agresi?

„Každá následující generace je horší než ta předchozí. Přejde doba, kdy budou lidé tak zlí, že se budou klanět moci. Právo a úcta k dobru pak zmizí. Nakonec se nikdo nebude rozhořčovat nad zločiny a cítit zahanbení nad neštěstím druhých, a pak je Zeus zničí. A přece bude možné i tehdy ještě něco proti tomu učinit, jen kdyby se prostý lid zdvihl a svrhl tyrany, kteří ho utlačují.“ (Fromm, 1997, s. 13)

1 Agrese

Obecně lze říci, že agrese je vědomé chování a jednání člověka s úmyslem druhému ublížit. V souvislosti s pojmem agrese se setkáváme s nejednoznačným výkladem, který souvisí s úhlem pohledu. Slovo agrese se používá v různých významech. Agresi nelze označovat pouze negativními činy, jako je např. násilnické a útočné jednání. Je nutné chápat agresi v širším kontextu. Martínek ve svém díle *Agresivita a kriminalita školní mládeže* definuje agresi jako „výpad, útok – jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.“ (Martínek, 2009, s. 9) Obecně lze říci, že je to projev agresivity v chování jedince, agrese celkově zahrnuje široké spektrum projevů. „*Agresivita - útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším slova smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem. Jak Martínek uvádí, lze agresivitu definovat jako dispozici k agresivnímu chování, kdy každý jedinec je vybaven určitou její mírou, jinak by neměl ve společnosti šanci na přežití.*“ (Martínek, 2009, s.9-10)

Agrese je součástí naší každodenní zkušenosti a přesto ji není lehké jednoznačně definovat. Jedná se o složitý problém, na kterém se podílí celá řada různých faktorů, ať už individuálních nebo společenských. Agresivita je přirozenou výbavou člověka. Jde o určité podmíněné historické dědictví, které je lidem vlastní. Podobně jako u zvířat se lze domnívat, že podstatou agrese je jednak obrana vlastní existence, sebe sama a blízkých. Agrese také napomáhá dosahování určitých cílů, může být prostředkem motivace, tedy na podkladě agrese prostřednictvím agresivního jednání dochází k uspokojování potřeb agresivně se chovajícího jedince. Je důležité porozumět tomu, co nás k agresi vede, zamyšlení se nad vrozenými a získanými vlivy, které jsou pro vznik a rozvoj agrese zásadní a pokusit se najít východiska k eliminacím nežádoucích projevů ve společnosti.

„*Agrese se většinou definuje jako psychologická (emočně motivační) mohutnost, jež má za cíl poškodit, ať již přírodu, věci, lidi nebo sebe samého. Z psychologického hlediska je chápána coby vrozená vlastnost či reaktivní připravenost, jež je člověku vlastní a tudíž eticky neutrální, sloužící k adaptaci, udržení života, např. získání obživy, sebeprosazení či obraně. Je spíše abstrakcí zahrnující jisté emoční stavy a vnitřní*

impulsy k jednání. To vše je většinou negativně hodnoceno, ačkoliv může být agrese i ve službách dobré (spravedlivé) věci (boj za svobodu, boj proti zlu atd.). Stejně nejednotný je i evoluční původ agrese.“ (Poněšický, 2010, s. 17)

„Zjednodušeně jde o to, zda je agrese lidskou konstantou, či zda je reakcí na frustrace, tj. získanou vlastností, zda je tudíž naučená a tím pádem změnitelná.“ (Poněšický, 2010, s. 16) Z toho lze usuzovat, že „když je agrese výhradně vrozená, nedá se na chování, které podmiňuje, vůbec nic změnit a tím se omlouvá (biologizuje) příslušná odpovědnost za toto chování. V opačném případě, připustíme-li že vše je naučené, lze agresivní chování a násilí skrze správnou výchovu a vhodnější sociální podmínky snadno a beze zbytku odstranit. Výchovná praxe tuto domněnku nepotvrdila, ba přinesla často i opačné výsledky.“ (Poněšický, 2010, s. 16)

Agresivní chování » geneticky nejlabilnější rys, existuje pouze u těch, kterým přináší nějakou výhodu a u ostatních, kterým není k užítku, se nevyskytuje. Agrese nemusí být vrozená všem, ale jen těm, kterým může být ku prospěchu (přirozený výběr jednání). Richard Dawkins pohlíží na jedince v souvislosti s agresí jako na „*sobecký stroj naprogramovaný k chování, které je nejvýhodnější pro jeho geny.*“ (Dawkins, 1998, s. 68) Tedy i on spojuje agresi právě se „škodlivými“ činy člověka, konkrétně pak s činy, které řídí jeho sobecký gen. Konrad Lorenz pak tvrdí, že agrese je primárním instinktem sloužícím k udržení druhu. Agrese, která je namířena vůči příslušníkům vlastního druhu, není pro dotyčný druh vůbec škodlivá, naopak je nepostradatelným instinktem pro jeho udržení. Dle Lorenze tedy může být agrese i „pozitivní“, v tomto smyslu slouží agrese k udržení druhu. „*Plné nebezpečí agresivního pudu pochopíme právě ze skutečnosti, že agrese je pravým primárním instinktem, sloužícím udržení druhu: je to právě spontánnost instinktu, která ho dělá tak nebezpečným. Kdyby byl jen reakcí na určité vnější podmínky, jak se domnívají mnozí sociologové a psychologové, pak by situace lidstva nebyla tak nebezpečná, jak ve skutečnosti je.*“ (Lorenz, 1992, s. 49) Jak uvádí Edward O. Wilson, „*vlivem Lorenze a Fromma líčili v minulosti mnozí novináři lidstvo jako tak krvelačné, že se to nedá vědecky vysvětlit. I když máme značné predispozice k agresivitě, nejsme ani zdaleka nejnásilničtějším tvorem.*“ (Wilson, 1993, s. 102)

1.1 Agrese jako lidská přirozenost

Erich Fromm, významný americký psychoanalytik, sociolog, filosof, etik, popisuje lidskou přirozenost skrze svůj humanistický pohled na člověka a víru v lidské síly a schopnosti v kontextu skutečného žití. Pojednává o jedinci, který je schopen pochopit základní prvky lidské přirozenosti a vést svůj život k opravdovému bytí. Klade důraz na jedinečnost, individualitu každého z nás. „*Předmětem vědy o člověku je lidská přirozenost. Tato věda ale nevychází z plného a adekvátního zobrazení lidské přirozenosti. Uspokojivá definice jejího předmětu je jejím cílem, nikoli výchozím bodem.*“ (Fromm, *Člověk a psychoanalýza*, 1997, s. 23) K základním podmínkám, které člověk potřebuje ke svému životu, patří příroda a společnost ostatních lidí. Základní vymezení lidského jedince vůči okolnímu světu se uskutečňuje pomocí pojmů – instinktů a mozku. Oproti zvířatům má člověk menší pudové vybavení, avšak tento nedostatek je kompenzován rozumem, díky kterému chápeme souvislosti v okolním světě. Člověk si je navíc vědom nejen různých obtíží, spojených s lidským přežitím, ale i své vlastní smrti.

Všichni máme možnost výběru, jak můžeme reagovat v rámci své existence, třeba právě v souladu se svou přirozeností, která často nemusí být v souladu s rozumem. Setkáváme se ve svém životě s existenciálními potřebami, které určují smysl našeho života, směr, kterým se máme a chceme ubírat. Agrese provází lidstvo od nepaměti. Když se ohlédneme do minulosti, nemůžeme s jistotou říci, že násilí přibývá, možná mění jen svou podobu v rámci vyspělejší společnosti. „*Společnost nefunguje proto, že bychom si ji vytvořili, ale proto, že je pradávným produktem našich biologických instinktů. Její existence pochází z naší přirozenosti.*“ (Ridley, 2010, s. 17)

Každý člověk by v sobě měl chtít najít takové vlastnosti, které patří jeho přirozenosti. Jen on sám může dát svému životu smysl. Posláním člověka je možnost být sám sebou, být jedinečný, seberealizovat se, vést produktivní život. Najít harmonii mezi rozumem a citem v souladu s humanistickou etikou. To vše může vést k naplnění lidské přirozenosti. Každý autor chápe lidskou přirozenost svým osobitým způsobem, a proto doposud nedošlo k vytvoření ucelené a jednotné interpretace. Lidská přirozenost může být vnímána jako něco, co je neměnné a bez výjimky platné pro všechny, nebo naopak jako neutuchající možnost každého individuálního jedince při naplňování sebe

sama. „Neschopnost vyvíjet se ze své vlastní podstaty vyvolává destruktivní a zlé chování“ (Gruen, 2001, s. 7) Agresivitu není třeba zcela potlačovat, ale usměrňovat, tak aby bylo možné ji využít jako energii k dosahování pozitivních cílů.

„Od dob řeckých filosofů považovala většina myslitelů za samozřejmé, že existuje něco jako lidská přirozenost, něco, v čem tkví podstata a jedinečnost člověka. Na to, co tuto jedinečnost vytváří, existovaly různé názory, ale myslitelé byli zajedno v tom, že existuje něco, co činí člověka člověkem.“ (Fromm, 1997, s. 222) Tedy člověk je bytost obdařena rozumem, schopný sociálního života, schopný tvořit a vyrábět. V novější době bylo toto tradiční tvrzení zpochybněno. Výzkumy na poli kulturní antropologie dospěly k představě, že člověk se rodí jako nepopsaný list, na nějž kultura píše svůj text. Podle Fromma je patrný trvale ubývající vliv instinktů na lidské chování v průběhu evolučního vývoje, stále se zmenšující význam instinktivního vybavení člověka. „Člověk je veden svým intelektem, myšlením, rozumem, je si vědom sám sebe, své bezmoci i nevědomosti, je si vědom svého konce, smrti.“ (Fromm, 1997, s. 227)

1.2 Pojmy související s agresí

Agresivita

Agresivitu lze charakterizovat jako rys osobnosti, tedy vrozený sklon k útočnému chování, které se transformuje do určité podoby. Zahrnuje značnou šíři projevů od symbolických řečových forem až po fyzické napadení. Agresivita bývá vnímána jako osobnostní predispozice, která se v určitých situacích může, anebo nemusí projevit, tedy určitá tendence nebo sklon „poškozovat“. Agresivita je druhem jednání na určitou situaci v prostředí. Reakce organismu může mít různé příčiny, které narušují rovnováhu jedince, jíž se pak snaží pomocí agresivního jednání napravit. Je důležité se proto zabývat otázkou, jaké jsou vrozené příčiny agrese, a které faktory narušují rovnováhu a vyvolávají agresi.

Agrese je spojována především s negativními emocemi, projevy agresivního chování nejsou pozitivně přijímány ostatními členy společnosti. Pro společnost je vyloženě agresivní chování jakožto projev agrese naprosto nežádoucí. Agresivně se chovající lidé představují významné bezpečnostní riziko. Dlouhodobě potlačovaná

agrese může u duševně nemocného člověka náhle eskalovat v razantní útok například proti zcela nevinným obětem. Bohužel příkladů takové agrese lze právě v současné době vysledovat velmi mnoho. Přirozeným zájmem společnosti je proto vyhledávat zdroje agresivního jednání, případně regulovat prostředky, pomocí kterých lze projektovat agresi (masmédia). Agrese je zobrazována v televizi a přibývá sexuální agresivita jako reakce na mediální násilí. „V naší kybernetické a industriální společnosti stále přibývá nekrofilie, to jest náklonnosti ke všemu, co je mrtvé, rozkládající se, neživé a čistě mechanické.“ (Fromm, 1997, s. 22)

Slavomír Fischer a Jiří Škoda uvádějí, že „agresivita a násilí prostupují společností. Násilí, války a kriminalita obsáhly takových rozměrů, že je zkoumání příčin a možností eliminace agresivních forem chování stále v popředí zvýšeného zájmu. Prezentace násilí prostřednictvím masmédií, internetu a dalších technologií se dále šíří a rozrůstá. Takové jevy, jako je terorismus pak dokonce souvisí až s otázkou přežití. Problém lidské agresivity je otázkou psychologickou, sociologickou a také politickou.“ (Fischer; Škoda, 2009, s. 45)

„Agresivitou a násilím se rozumí manifestní, pozorovatelné chování, vedené úmyslem poškodit jiný organismus (zvíře či člověka) nebo předmět neživotný. Agresivní chování z hlediska sociální patologie můžeme definovat jako porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí. Pro agresivní chování je typické destruktivní zaměření. Z hlediska společenské nebezpečnosti je důležité rozlišovat jeho různé druhy.“ (Fischer; Škoda, 2009, s.46-47) Agresivita, jinak také určitá forma energie, je nezbytnou součástí každé lidské bytosti. Počínaje výchovou dítěte, která by měla spočívat v usměrňování, nikoli k úplnému potlačení této energie tím směrem, aby se stala pozitivní silou ve vztazích s ostatními, kreativním prvkem při vzdělávání a práci, ale i v dalším procesu sociálního učení, utváření osobnosti, posilování charakteru tak, aby byla dobrým pomocníkem.

Asertivita

Zdravou agresi, která má své hranice, můžeme zaznamenat v pojmu asertivita, což je schopnost prosazení svých názorů a práv při dosahování cílů. Této zdravé agresi se říká sociální dominance a sociální kontrola. „Asertivita je schopnost komunikovat

a jednat tak, aby jedinec argumentoval a prosadil své názory, postoje, způsob řešení apod., s přihlížením k názorům a argumentům partnerů. Asertivní chování znamená také umět klidně a přesvědčivě odmítnout nesprávné názory.“ (Průcha; Veteška, 2012, str. 37) V tomto smyslu tedy není agrese pouze krutost člověka, ale také jakási energie v člověku, jeho aktivita ve smyslu sebeprosazování. To lze pojmout jako asertivitu, tedy „zdravé prosazování se.“

Hostilita

Hostilitou rozumíme komplexní negativní vztah k ostatním lidem, který je svým postojem kritický a nepřátelský. Evolučně vychází z hlediska projevoování vlastní dominance a zajištění lepšího přístupu ke zdrojům. Agresivita je součástí motivačních podnětů k aktivaci jedince a také je jí možno sublimovat. Může a nemusí být příčinou agrese, stejně tak i složkou agresivity. Altruismus se vyskytuje častěji u společensky žijících tvorů, ve skupinách s přímou příbuzenskou vazbou. Reciproční altruismus vnímáme jako určitou kooperaci, „půjčku na oplátku“ neboli „něco za něco.“

1.3 Dělení agrese

Erich Fromm rozlišuje dva základní typy agrese. *Benigní*, neškodná, přirozená, hravá, ochranná agrese a agrese, která je vyvolána ohrožením svobody každého jedince. *Maligní*, škodlivá, z hlediska patologie se jedná o specificky lidskou vášň ničit a mít kontrolu nad lidským životem. Jedinci, kteří disponují touto agresí, mohou mít radost a potěšení například z vraždy.

Fromm se staví proti teoriím, které mluví o vrozené agresi člověka. Charakter člověka je podle Fromma ovlivněn společností, v níž žije, a kterou také sám určitým způsobem utváří. Zároveň upozorňuje na to, že jsou to právě aktuální sociální poměry dnešní doby, které umožňují nekontrolovatelný rozvoj agrese. Člověk není biologicky předurčen k ničení, ale pokud chybí podmínky vedoucí k optimálnímu růstu člověka směrem k produktivitě a člověk se nemůže dále vyvíjet, pak taková situace může vyústit k rozvoji agrese. Fromm upozorňuje na to, že *„destruktivita a krutost nemají pudovou povahu, ale jsou to vášně zakořeněné v celé existenci člověka. Představují jednu*

z možností, jak dát životu smysl, u zvířat neexistují a ani existovat nemohou, protože jsou svou podstatou zakořeněny v „lidském stavu“. " (Fromm, 1997, s. 84)

Jedinci jsou více či méně disponováni k agresivním reakcím, kdy tato dispozice vzniká v průběhu jejich života, získáváním nových zkušeností. Agresivní jednání tak u každého jedince může vypadat jinak, přičemž samotnou agresi lze dělit na mnoho dimenzí. Často právě tyto dimenze oddělují agresi přiměřenou a vhodnou situací, která není společností odsuzovaná. Agresi je možno rozdělovat podle mnoha aspektů. Benigní, jinými slovy také „*konstruktivní agresivita, je účelná, napomáhá rozvoji i obraně jedince, může sloužit i pomáhat druhým lidem.*“ Maligní, „*destruktivní agresivitě dominuje touha ničit a ubližovat. Výrazně zvýšená destruktivní agresivita bývá projevem poruchy osobnosti.*“ (Pavlovský, 2012, s. 210) Jedním ze základních dělení je podle stupně závažnosti, a to na *agresi myšlenkovou*, kdy si člověk své agresivní pocity odehrává v rovině představ, pouze v myšlenkách, aniž by došlo k nějakému vnějšímu projevu. *Verbální agresivita* se navenek může projevovat prostřednictvím slovního napadání, urážení, nadávek. Konkrétní jednání zahrnuje *fyzická agrese*, která se může projevovat proti věcem (ničení předmětů), zvířatům (týrání zvířat) nebo proti člověku, což je nejhorší forma agrese, která může začít omezováním osobní svobody jedince a končí ublížením na zdraví nebo vraždou.

Fischer a Škoda rozlišují v zásadě tři druhy agrese a to *agresi zlostnou (afektivní), instrumentální, spontánní*. Afektivní neboli zlostná, má silný emoční doprovod, spočívá v nepřátelském napadání, bývá explozivní, impulzivní, špatně kontrolovaná, může být reakcí na frustraci, doprovázena pocity zloby, vzteku, hostility. „*Může se jednat o vyjádření nevole. V takovém případě jde o málo záměrné jednání z hlediska cíle. Jde spíše o impulzivní výraz afektu s minimální nebezpečností. Pokud se však jedná o odplatu, jež je také reaktivní, jde již o jednání, které je společensky nebezpečné. Patří sem projevy zášti a nenávisti, cílené způsobování bolesti. To přináší vnitřní uspokojení.*“ (Fischer; Škoda, 2009, s. 47) Tato impulzivní agrese je hyperakce spojená s desinhibicí a ztrátou behaviorální kontroly. Instrumentální (proaktivní) agrese, zde agresor neútočí proto, že byl frustrován, ale proto, že tím sleduje svůj konkrétní zájem (cíl). „*Pokud je agresivní chování reaktivní, nemusí být hodnoceno jako sociálně patologický jev. Jedná se o případy odvrácení škod a nebezpečí. Cílem tedy může být vlastní ochrana nebo ochrana blízkých.*“ (Fischer; Škoda, 2009, s. 47) Tato

instrumentální agrese se dá také rozdělit na žádoucí instrumentální agresi a nutnou instrumentální agresi. Spontánní agresivita, kdy „*míra reaktivity a aktivity při tomto typu jednání není spolehlivě prozkoumána. Patologií je bezpochyby agresivní chování, kdy způsobení bolesti přináší emocionální uspokojení a uspokojení potřeb.*“ (Fischer; Škoda, 2009, s. 48) „*Z hlediska promyšlenosti lze členit agresi na reaktivní, nepromyšlenou a promyšlenou, předem naplánovanou agresivní akci. Ty formy agrese, které porušují právní normy, jsou označovány jako kriminální agrese.*“ (Pavlovský, 2012, s. 210)

Podle zaměření můžeme dále rozlišovat agresi na *heteroagresi*, která je zaměřena na jiné osoby, kdežto *autoagrese (suicidum)*, sebepoškozování zaměřeno pouze sama na sebe. Takováto autoagresivita se v poslední době zmiňuje zejména v souvislosti s dospívajícími a riziky, které toto sebepoškozování provází. Také lze ve zmínkách o autoagresi a heteroagresi vnímat významnou souvislost s určitými subkulturami, přičemž lze diskutovat, nakolik ovlivňují jednání jejích členů a vedou je k specifickému jednání a projevům agrese daného typu. Autoagrese je také významným druhem agrese, zejména pro jeho spojitost s mládeží. Za nejextrémnější formu autoagrese můžeme považovat sebevraždu. Sebepoškozování může mít mnoho způsobů realizace, ať už jde o píchání se, řezání se a jiné formy fyzického poškozování. Důležité je zmínit fakt, že základem autoagrese bývá pocit vnitřního napětí a frustrace. Bolest, vyvolávající obranou reakci organismu, pomáhá tělu vyplavovat látky, které jedince uvolňují. Agrese, která vede k sebepoškozování, tak může být zmírněna pomocí těchto biologických drog, produkovaných serotoninovým, opioidním a dopaminovým systémem, které jedinci umožňují únik z reality a odpočinutí si od tlaku a frustrací, na jedince kladených.

Zdeněk Martínek popisuje dělení agrese z hlediska formy, kdy můžeme rozlišovat tři bipolární dimenze agrese a jejich různé kombinace *přímá x nepřímá, fyzická x verbální, aktivní x pasivní*. Budu se věnovat jednotlivým kombinacím a rizikům, které pro jedince přináší.

Fyzická přímá aktivní agrese je konkrétní násilí a fyzické ubližování, kdy se jedná buď o ubližování přímo oběti, nebo jejím věcem. Patří sem také využívání fyzické síly nad obětí. *Fyzická aktivní nepřímá agrese* je vedení ostatních k ubližování

oběti, útočník pouze vede útok, ale sám se na něm fyzicky nepodílí. *Fyzická pasivní přímá agrese* je častá agrese ve školním prostředí, jedná se totiž o brachiální agresivitu zabraňující druhým dosahovat jejich cílů. Jedná se tedy zejména o ničení pomůcek, záměrné rušení a pokazování laboratorních experimentů, jedinci tak je způsobena újma nepřímo a škoda vzniká dále z nedodržení povinností, jakými je mít všechny požadované náležitosti či splnění sabotovaného úkolu. Jako další příklad můžeme uvést úmyslně zpomalený výkon. *Fyzická pasivní nepřímá agrese* je další poddruhem agrese. Jedná se o agresi, kde útočník zastává pasivní roli a jeho napadení vychází z odmítání splnění potřeb a požadavků. Jako vhodný příklad z pedagogické praxe lze zmínit odmítání přisednutí neoblíbeného spolužáka při obědě či odmítnutí pomoci školního charakteru, jako může být zopakování učitelových požadavků, pomoc s doplněním učiva a další bojkotování požadavků oběti.

Do *verbální aktivní nepřímé agrese* můžeme zařadit muzikanty, skladatele, kteří ve své tvorbě vyjadřují svou nespokojenost pomocí symbolické agrese. Nebo rozšiřování pomluv, které druhému zhoršují postavení mezi ostatními, např. na pracovišti nebo mezi žáky a vedou k posměchu. Pokud se jedinec setká s verbální aktivní nepřímou agresí, může být napadán za jeho vzhled, odlišné projevy chování či původ. Tato agrese pak může vést ve školním prostředí až k šikaně. *Verbální aktivní přímá agrese* je velmi častou formou. Jedná se zejména o nadávky, urážky, znevažování a slovní ponižování. Nejedná se tak úplně o klasickou agresi, jelikož takovéto skutky mohou být v kolektivu celkem běžné a nemusí se jednat o šikanující chování. *Verbální pasivní přímá agrese* je způsobem, jak ukázat ignoraci druhému člověku. Projevuje se nevšímáním si konkrétní osoby, odmítáním odpovědět na pozdrav. Souvisí s ostrakizací jedince ze sociální skupiny, jehož jsou oba aktéři členem. To je pak významné pro kolektiv, kde jedinec napadený jiným důležitým členem kolektivu a je v rámci skupinové dynamiky naprosto vyloučen z kolektivu. *Verbální pasivní nepřímá agrese* znamená nezastat se někoho, kdo je nespravedlivě kritizován, trestán. (Martínek, 2009, s.30-31)

Predátorská agrese je považována za agresi plánovanou a chladnokrevnou, která je spojena s antisociálním chováním, které nerespektuje konsenzuálně schválené normy chování. Motivací agresora je zisk a často se považují za profesionální násilníky, kteří používají agresi jako hlavní prostředek, jak dosahovat svých cílů. Oproti tomuto

je řazena ideologická agrese, která je úzce zaměřena proti konkrétní skupině osob. Jako příklad ideologické agrese jsou etnické nepokoje a konflikty, ale lze sem zařadit i fotbalové fanoušky a vlajkonosiče mnoha sportovních týmů. Obecně můžeme rozlišovat agresivitu konstruktivní, která je účelná a může napomáhat rozvoji a obraně jedince. Tato agresivita může být považována za sociálně žádoucí, oproti druhému extrému, destruktivní agresivitě. Ta se projevuje nutkáním ničit a ubližovat ostatním.

1.3.1 Specifické druhy agrese

Specifické druhy agrese, o nichž se lze u některých autorů dočíst pochází z evolučně zvířecího chování. Tzv. Moyerova klasifikace agresí, které se objevují jak u zvířat, tak u lidí. Například agrese mezi samci, která vychází z vnitrodruhového soupeření a získávání dominance. Tato agrese je v současnosti aktivní jako tendence k soutěžení a snaze zapůsobit na druhé. Agrese vyvolaná strachem je přirozená pro situace, kde je agrese jediným možným způsobem vypořádání se se situací a jedinec nemůže využít způsoby obrany jako je útek. Dráždivá agrese je přímou reakcí na frustraci, jedná se tedy o agresi, vycházející z jednoznačné situace, kde jako frustrace může působit například bolest, hlad, únava a jiné. Mateřská agrese je vyvolána ohrožením mládeže a slouží k zachování druhu, stejně tak jako sexuální agrese, která má jako příčinu frustraci sexuálního pudu. (Martínek, 2009, s. 38) Agresi lze také členit podle vlastní přípravy a motivace na reaktivní agresi, která je nepřipravená a nepromyšlená, jedinec jedná impulzivně a spontánně. Oproti ní stojí naplánovaná agrese, která je motivována nějakým předem promyšleným plánem. Přestože obě formy agrese jsou považovány za protispolečenské, legislativa mezi nimi rozlišuje a fakt, že jsou určité okolnosti, které mohou mít na hodnocení činu vliv. Například za přitěžující se považuje „*chladná, promyšlená agrese, která je zase propojená s anetickými rysy osobnosti, egoismem, bezohledností, neschopností empatie, krutostí, pohrdáním druhými lidmi a společenskými normami všeho druhu.*“ (Pavlovský, 2012, s. 211) U extrémní podoby agrese lze uvést např. vandalismus „*hrubé ničení a poškozování může směřovat nejen proti neživým objektům (telefonní budky, lavičky v parku, zaparkované automobily), terčem vandalských počinů se mohou stát i živí tvorové. Zdánilivě nemotivované ubližování zvířatům je totiž považováno za zvláštní*

podobu vandalismu. Vandalismus je tedy destruktivní a likvidační chování, které nepřináší pro pachatele žádné materiální obohacení, a současně se terč útoku vyznačuje bezbranností a snadnou dostupností.“ (Čírtková, 2004, s. 177) Medicína klasifikuje mnohé druhy agrese, které jsou spontánní, ale musí se vůči nim vystupovat specificky. Zde patří agrese indukovaná vlivem alkoholu a drog, které mohou mít specifické důsledky na jedincovo jednání, a ve kterém se nedá vyloučit ani agrese. Běžná v medicínské praxi je také psychotická agrese, která je zapříčiněna halucinacemi a bludy.

Šikana

V šikaně je spatřována velká hrozba agresivního chování ve školách. Škola často selhává ve vedení žáků k vzájemnému vycházení, šikana se tak často stává nejvýraznějším sociálně patologickým chováním u dětí. Martínek uvádí, že *„na školách v České republice dle posledních výzkumů prošlo šikanou 41 % dětí. Závažnost takového chování je ale často bagatelizována a agresori zůstanou nepotrestáni.*“ (Martínek, 2009, s. 109)

Šikana je definována jako úmyslné a opakované týrání spolužáka/ků pomocí agrese a manipulace. Slovo šikana však má také zavádějící charakter, kdy velké množství současné šikany má charakter prosazování dominance a popichování, nikoliv brachiálního násilí. I takový proces zneužití převahy může mít velmi negativní psychický vliv na oběť. Ublížený jedinec je často sociálně vyčleněný, nedokáže se spolužáky přirozeně komunikovat a často navenek působí dojmem slabosti. Útoky ho dále vyčleňují a zpětně mohou vést k vlastnímu agresivnímu chování k dalším sociálně patologickým jevům. Šikana je většinou dlouhodobějšího charakteru, může to být však i jednorázový akt. Zde je však důležité rozlišit tento akt od běžné šarvátky, která nedosahuje tak plánovitého a systematického aktu týrání. Se šikanou se lze setkat zejména mezi žáky, přičemž tohoto procesu se účastní v určité míře celý kolektiv, který často může být také zastrašen agresorem. *„Šikana nepoškozuje jen oběť, ale také agresory a všechny, kteří jsou jejími svědky, nebo o ní vědí.*“ (Říčan; Janošová 2010, s. 27)

Mobbing

Mezi dospělými se toto chování označuje jako mobbing, tento název zavádí v psychologii práce prof. Leymannz Německa. Označení se vztahuje ke komunikativnímu jednání, které je zaměřeno vůči jednotlivci, a které má charakter dlouhodobosti a pravidelnosti. V případě, že konflikt není konstruktivně řešen již ve svých počátcích, osoba je dlouhodobě vystavena psychickému nátlaku. Do mobbingu se zapojuje často více osob, proto je zásadním personálním řešením vyloučení oběti, nikoliv útočníků. Určitou formou mobbingu je i tzv. bossing, kde se jedná o šikanu mezi dospělými osobami na pracovišti, kde jako šikanující působí nadřízený. Je to tedy velmi obtížný případ šikany, jelikož mezi jedinci existuje nerovnoprávné postavení.

2 Teorie vzniku agrese

V současné době je již dávno překonané pojetí, značně rozšířené např. v první polovině 20. století, kdy se vycházelo z nesprávně pochopeného a dezinterpretovaného darwinismu, který konflikty mezi lidmi, násilí, války atd. vysvětloval jako nedílnou součást života společnosti a lidské přirozenosti, vycházející z biologických základů lidského rodu. Za významného představitele tohoto směru je považován např. Konrad Lorenz, který ve své práci *Takzvané zlo* dokazoval, že lidská agresivita představuje spontánní pudovou tendenci, která nepotřebuje vnější podnět. „*Agrese, či lépe řečeno tendence k ní, je v jeho pojetí vrozená a ve větší či menší míře vlastní všem živočišným druhům.*“ (Komárek, 1998, s. 34) Lorenz je však také mnohdy nesprávně chápán.

Dnes je tedy akceptováno takové pojetí násilí, agrese a agresivity, které lze označit jako kulturní či sociální. „*Instinktuální vybavení člověka můžeme ve srovnání s ostatními vyššími savci charakterizovat jako nevyvívuté.*“ (Berger; Luckmann, 1999, s. 52) Je nepochybné, že lidé díky své vrozené biologické a psychické podstatě disponují mechanismy, které jim za určitých okolností umožňují jednat agresivně, nicméně ke spouštění těchto mechanismů dochází za přispění různých vnějších příčin a faktorů. Jedním z nejvýznamnějších vědců, kteří se zasloužili o kritiku výše naznačeného biologického pojetí agrese a kteří její příčiny důsledně hledali v oblasti uspořádání a charakteristik společnosti, kultury či civilizace, byl beze sporu Erich Fromm. U každého jedince je přítomna určitá dávka asertivity, která je důležitá pro sebeprosazení. Existuje však mnoho důvodů, proč se vážně zabývat agresí jako antisociálním chováním, které potenciálně ohrožuje okolí. Zjištění původu agrese pak může při systematické léčbě vést k regulaci hrozeb jednotlivce. Můžeme spekulovat o možných vlivech, které podněcují vznik a rozvoj agresivního chování. Někteří autoři považují za hlavní příčinu agrese biologické predispozice jedince, podmíněné hormonálními specifiky, zatímco někteří zdůrazňují vlivy kultury. V současnosti se považují za důležité oba vlivy a míra agresivity jedince je podmíněna jejich souhrou. Určité společnosti vykazují vyšší podporu agresivních projevů jejich členů než jiné. Tyto agresivní a neagresivní společnosti jsou charakterizovány některými projevy ve výchově jejich členů jakožto antropologickými aspekty agrese. Agresivní společnosti charakterizuje poměrně krátké kojení dětí a brzká separace

od matky, kdy společnost také separuje dívky a chlapce a vychovává je odděleně. Dívky a chlapci se v této společnosti učí odlišné praktiky života, často bývá přítomna kolektivní výchova mimo rodinu, kdy je často užíváno tělesných trestů a iniciačních praktik, které jsou často bolestivé. Děti se vychovávají k soutěživosti, je přítomna patriarchální výchova a je jednoznačná a pevná sociální struktura. Neagresivní společnosti se naproti tomu vyznačují poměrně dlouhou vazbou na matku, která jej také intenzivně dlouhodobě kojí. Vazba na matku neustává ani později, kdy děti mají velký podíl mateřské výchovy a obecně socializace probíhá pomocí rodiny, která zastává pravidla matriarchální výchovy. Děti jsou také vychovávány pohromadě a jejich znalosti, jimž jsou vyučovány, se často prolínají, navíc jsou vedeny do kladné emoční atmosféry a jejich výchova se také projevuje minimem tělesných trestů. Společnost je dále charakterizovaná velkým důrazem pro společnou spolupráci, respektem a pochopením pro druhé, čemuž odpovídá i její volná, demokratická struktura s prvky vertikální sociální mobility. Tyto koncepty jsou poměrně vyhraněné a v takovéto čisté podobě jsou velmi řídké, toto rozdělení však dokáže nastínit, jaké výchovné styly vedou k preferenci agresivního chování a jaké k jeho potlačení. Nemůžeme však na míru agrese soudit pouze ze sociokulturního prostředí, existuje možnost projevů agrese jako vliv neurologického původu, způsobených neuroinfekcí, nádorovým onemocněním mozku, infekcí CNS, traumatem hlavy či jinými poruchami metabolického a endokrinního původu. Agrese může vzniknout v rámci mnohých psychických poruch, jako například u poruch organických, návykových, schizofrenních, afektivních, úzkostných, u poruch osobnosti, u mentálních retardací a poruch chování. *„Zvýšené riziko násilného chování je zejména patrné u psychotiků, kteří užívají alkohol nebo drogy, a u těch, kteří přeruší medikamentózní léčbu.“* (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s. 170)

Existuje mnoho teorií agrese, kdy já jsem vybrala dvě základní teorie vysvětlující původ agrese. Jednak teorie vrozené agrese, kdy agrese slouží jako přirozená motivační síla, jednak teorie prostředí a teorie chování, která také bývá označována za teorii frustrace. V reálném životě se vzájemně prolínají a doplňují. Samostatně však nejsou plně platné.

2.1 Teorie vrozené agrese

Erich Fromm shrnuje názor představitelů zastávajících teorii vrozené agrese (pudová agrese), jako agresivní chování člověka projevující se ve válce, zločinu a osobních sporech, stejně jako ve všech druzích destruktivního, ale i sadistického chování. Toto chování vychází z fylogeneticky programovaného, vrozeného pudu, který hledá vybití a čeká jen na vhodný podnět, aby se projevil. Zjednodušeně řečeno je tedy agresivní chování pudové a projeví se vždy při nějakém „vhodném“ podnětu. Mohrig uvádí, že všechny dosud popsané formy agresivního chování je třeba zařadit z přírodovědeckého hlediska do defenzivní (obránné) agresivity, neboť v té mají svůj biologický základ. *“Zlomyslná, neboli destruktivní agresivita představuje skutečný rys člověka. Ta nemá obdobu u živočišných organismů. Jejím hlavním znakem je ničení a krutost bez vnějšího popudu, bez ohrožení a bez cíle uspokojit skutečné nebo zdánlivé životně důležité zájmy.”* (Mohrig, 1987, s. 107) Dějiny pudové teorie se objevily ve filozofickém myšlení již dávno. Mezi hlavní „moderní“ zastánce teorie vrozené agrese, nazývané též instinktivistická, patří Zikmund Freud, či Konrad Lorenz (neoinstinktivisté).

Freud považoval destruktivní pud (agresivitu), pud sebezáchovy spolu se sexuálním pudem za jednu z hlavních motivačních sil. Byl přesvědčen, že veškerá aktivita člověka je určována jedním z těchto dvou pudů. Pohlavní pud (libido) je dle Freuda životodárná energie, a pud smrti je destruktivní energie (tzv. thanatos). Ve svých pozdějších spisech se zmiňuje o dichotomii, pudu života (pud sebezáchovy) a pudu smrti (sebezničující pud). Základní zdroje energie soupeří mezi sebou, čímž způsobují konflikty a rozpory v lidském chování. Podle Freuda je tedy *„člověk ovládán impulsy k ničení buď sama sebe, nebo druhých, a tomuto tragickému osudu se nemůže příliš bránit. Z toho plyne, že z hlediska teorie pudu smrti není agresivita reakcí na určité podráždění, ale je trvale působící silou, zakořeněnou v samotném lidském organismu.”* (Fromm, 1997, s. 29) Freud se přiklání spíše k dualistickým koncepcím, kdy proti sobě stojí vždy dvě protikladné základní síly, a tedy zřetelný odklon od behaviorismu. Zprvu se jednalo o dichotomii mezi pudem sebezáchovy a libidem, později mezi pudem života a pudem smrti.

Pro Lorenze je stejně jako pro Freuda lidská agresivita pudem, ovlivněným přemírou energie, a není nutně výsledkem reakce na vnější podněty. Lorenz se domnívá, že instinkt, který u zvířat slouží k zachování rodu, je u člověka „*groteskně přehnaný*“ a „*zdivočelý*“ .*Agrese se přeměnila v hrozbu, nepůsobí už v zájmu přežití.*“ (Fromm, 1997, s. 31) Na základě svých etologických studií se domníval, že agresivní energie se v jedinci hromadí, dokud není uvolněna. Uvolněním agrese („apetenční chování“), pro společnost přijatelným způsobem (např. při sportu) dochází ke katarzi (očistění) jedince, což zvyšuje bezpečnost společnosti. Proces nahromadění nějakého instinktivního jednání, které vznikne při delší nepřítomnosti vyvolávacího podnětu, má za následek zvětšení reakční pohotovosti, tento proces však působí daleko hlouběji a způsobuje utrpení celému organismu. To se značně projevuje právě u agrese. Lorenz dále uvádí, že ventilace agrese například tím, že rozbijeme nějaký předmět, je východisko, které se v přírodě velmi často užívá, a to právě proto, aby zabránilo škodlivému působení agrese. Toto jednání je nazýváno „přeorientované“. Dle Lorenze je tedy nutné, aby jedinec svou vrozenou agresi, která se v něm postupně nahromaduje, nějakým způsobem uvolňoval. „*Pro Lorenze tedy není agrese primární reakcí na vnější podněty, ale vrozeným vnitřním stavem vybuzení, který hledá způsob uvolnění a projeví se bez ohledu na to, zda vnější podnět je či není přiměřený.*“ (Fromm, 1997, s. 31) Tento popis Lorenzovy teorie zajímavě komentuje Fromm. Ten tvrdí, že lidé takový argument (že je agrese pudová, vrozená) rádi přijímají. Odůvodňují si tak svou nenávisť, která je příčinou ničení a válek, jako vrozenou pudovou vlastnost, za kterou vlastně sami nemohou. Jak Fromm dále shrnuje, „*tato teorie vrozené agresivity se snadno stává ideologií, která nám pomáhá ukonejšit svůj pocit strachu z toho, co nám hrozí, a zdůvodnit si svůj pocit bezmoci.*“ (Fromm, 1997, s. 15)

„*Na jedné straně má člověk s člověkem s mnohými druhy společné to, že bojuje s příslušníky vlastního druhu. Na druhé straně je však mezi tisíci druhy, které spolu vzájemně bojují, jediný, u něhož mají tyto boje ničivý charakter. Jedině u člověka nalézáme masové vrahy, člověk je jediná bytost, která není přizpůsobena své vlastní společnosti.*“ (Fromm, 1997, s. 13)

Základní rozdíl mezi Lorenzem a Freudem, přes podobnosti jejich názoru na agresivitu, spatřuji v jejich rozdílné víře. Freud nevyhledával „nové“ bohy, „věřil v rozum jako v jedinou sílu, kterou člověk má a která ho může zachránit před duševním

zmatkem a rozkladem.“ (Fromm, 1997, s. 44) Byl jedním z posledních zástupců osvícenské filosofie. Kdežto Lorenz se přikláněl k sociálnímu a morálnímu darwinismu, což „je romantické, nacionalistické pohanství, které jen zatemňuje skutečné pochopení biologických, psychologických a sociálních faktorů, odpovídajících za lidskou agresivitu.“ (Fromm, 1997, s. 44)

2.2 Teorie frustrace

Behavioralistická teorie, založená na vztahu mezi vnějším podnětem a reakcí jedince, byla adaptována i na teorii agrese. Mezi hlavní autory, zabývající se touto problematikou lze řadit Dollarda a Millera, kteří vznesli předpoklad, že každá agrese je výsledkem nějaké frustrace jedince. Frustrací rozumíme přerušení započatého konání, které směřovalo k nějakému cíli, nebo frustrace jako negace nějaké žádosti nebo přání. Úloha frustrace při vzniku agrese není zásadní. Záleží i na jiných faktorech, např. na charakteru člověka, který „určuje především to, co ho frustruje a v druhé řadě intenzitu, s jakou bude na frustraci reagovat.“ (Fromm, 1997, s. 78) Frustrace nemusí nutně vyvolávat agresi. Představitel teorie frustrace, John Dollard a Neal Elgar Miller se pokusili o syntézu teorií učení s psychoanalýzou. „Autoři přetvořili ranou Freudovu teorii agrese (agrese vzniká, je-li jedinci bráněno v uspokojování jeho libidinózních tužeb) do tzv. frustračně agresivní hypotézy, která zní: „Výskyt frustrace vždy předpokládá existenci frustrace, a naopak, existence frustrace vždy vede k určité formě agrese.“ Tato hypotéza byla brzy zpochybněna i samotnými autory, přijali, že „frustrace může evokovat i jinou než útočnou odezvu.“ (Plháková, 2006, s. 164) Předpokládají, že člověk má určité vrozené instinkty, které ovlivňují vývoj jedince a jejich vybytí je předpokladem jedincova klidu. Také předložili tezi, že frustrace nemusí být nutně adekvátní reakcí na některé situace, ale že se může jednat o tzv. transfer, neboli přesun, některých frustrujících zkušeností z minulosti, obvykle z pacientova dětství. Předpokladem pro zlepšení tedy bylo umožnit jedinci náhled, že v dané situaci existuje více možných způsobů reakce, než jen ten původní, asociovaný s traumatickým zážitkem. (Plháková, 2006, s. 164-165) Jak uvádí B. Kraus a J. Hroncová „Dollard předpokládá, že člověk má určité vrozené instinkty, které zásadně ovlivňují jeho vývoj. Společenské prostředí, podle něho, brání svobodným

vnitřním projevům a to vyvolává frustraci, která může uvolnit agresivní jednání. Vybití pak vede ke zklidnění jedince.“ (Kraus; Hroncová, 2010, s. 17)

2.3 Agrese v teorii sociálního učení

Naučené sociální chování je důležitým zdrojem utváření nejen dětského chování. U dětí je běžná imitace dospělých, kteří jsou dítěti modelem. Učení se nápodobou, přebírání vzorů chování např. od autorit, společně s rodinným prostředím značně ovlivňuje vznik agresivity. S teorií sociálního učení úzce souvisí teorie přenosu excitace (fyzické nabuzení, vybuzení). V souvislosti s touto teorií byl také vysloven předpoklad, že současná nebyvale vysoká úroveň agresivity může souviset s celkovým zrychlením životního tempa ve společnosti. Nezanedbatelnou roli zde hrají média, která v dnešní individualizované společnosti přebírají roli jakéhosi „náboženství“. Ze všech možných názorových proudů a přístupů lze vymezit dva hlavní přístupy k agresivitě zobrazované v médiích, teorii sociálního učení a teorii katarze. Teorie sociálního učení vychází z předpokladu, že agrese je naučená, tedy pokud televize vysílá konkrétní podobu násilného chování, divák může mít tendenci tento „vzor“ přebírat. Sledování mediálního násilí tedy podle této teorie vede k nápodobě agresivních vzorců chování i v reálném životě. Naproti tomu teorie katarze tvrdí, že naopak sledováním násilí prostřednictvím obrazovky, nebo počítačové hry dochází k vybití agresivity právě tímto způsobem a ubývá tak potřeba jiného vnějšího projevu agrese. Důležitý je vliv dalších sociálních aspektů a individualita každého jedince. Mediální násilí může u člověka podporovat „otupělost“ nebo „zlehčování“ násilných činů ve společnosti. Spíše posílí pozici agresivního jedince, u kterého již predispozice k agresivnímu chování existuje z jiného důvodu. Fromm uvádí *„Nebezpečným důsledkem nedostatečně kompenzované nudy je násilí a destruktivita. Většinou se projevuje jen pasivně, zájmem o zprávy týkající se různých zločinů, smrtelných nehod a jiných krvavých a krutých scén, jakými nás neustále krmí tisk, rozhlas a televize. Lidé reagují na takové zprávy dychtivě, protože se tímto způsobem nejrychleji vzruší a zbaví se tak nudy bez jakékoli vnitřní námahy. Od pasivního vychutnávání násilností a krutosti je jen malý krok k různým podobám aktivního vyhledávání vzrušení, pramenícího ze sadistického nebo destruktivního chování.*“ (Fromm, 1997, s. 248)

Roli náboženství v postmoderní společnosti přebírají v určitém smyslu média. Vytvářejí síť spojení, zprostředkovávají hodnoty, symboly, normy, mýty. Mají moc ovlivňovat postoje a chování lidí, do určité míry rozhodují o tom, čemu lidé přikládají význam a co považují za reálné a pravdivé. Podobně tak, jako to dříve činila tradiční náboženství.

„Společenská pravidla nebo společenské normy jsou nezbytnou součástí života člověka a celé společnosti. Určují totiž vzorce a způsoby chování jednotlivců a skupin jako přiměřené a přijatelné, chtěné a žádoucí. Také stanoví, kdy je chování pro společnost nepřiměřené, nežádoucí, respektive až nepřijatelné.“ (Fischer; Škoda, 2009, s. 19) Agresivní chování porušuje společenské normy a narušuje integritu živých bytostí. *„Sdělovací prostředky mohou nežádoucím způsobem ovlivňovat např. postoj k násilí. Takové chování je zde prezentováno velmi často jako něco běžného, a tudíž i normálního.“* (Fischer; Škoda, 2009, s. 25) Posouvají se hranice tolerance agresivního chování ve společnosti. Přibývá agresivních pořadů, které jsou dostupné dětem i v hlavním vysílacím čase. Souvislost mediálního násilí a zvýšené agrese u dětí je podpořena mnoha výzkumnými závěry, které konstatují, že existuje jasná spojitost mezi prezentovaným násilným obsahem a agresivitou reakcí dítěte bezprostředně po zhlédnutí. Tato teorie by vycházela z předložené teorie sociálního učení. Giles však konstatuje, že existují i odpůrci těchto zjištění, kteří poukazují na to, že dosud nebylo plně prokázáno, že by existoval mezi televizním násilím a brachiálním násilím kauzální vztah. Navíc sledování mediálního násilí je ve velké míře dostupné restrikcemi ze strany rodičů, je však fakt, že mnoho mediálního násilí je již ve společnosti tolerováno, obzvláště když se jedná o tak frekventované a oblíbené téma. *„Studie zaměřené na vliv násilí v médiích jsou neprůkazné. Celá záležitost je už ze své podstaty problematická a není pravděpodobné, že bude odhalena přímá a obecná kauzalita.“* (Giles, 2012, s. 36)

3 Léčba agrese

Léčba vyžaduje velkou podporu nejen od samotného pacienta, ale také od jeho nejbližšího okolí, rodiny i přátel, ale také s možným přispěním sociálních institucí a odborné pomoci. Léčba je nejvhodnější započít již v mladém věku, dokud projevy nedostoupí sociální patologie. Doporučuje se kombinace rodičovského tréninku s individuální psychoterapií. Je také potřeba řešit další možné problémy v rodinné soustavě, jejich vlivem může onemocnění u člena rodiny propuknout. V případě šikany je možné také změnit prostředí, které jedince podporuje v negativních projevech chování. Je potřeba zjistit, jaké motivy a frustrace vedou k agresivnímu chování, abychom se na ně mohli zaměřit a indukovanou tenzi uvolnit. Vhodnou prevencí agresivních projevů, které plynou z poruch chování, jsou různé relaxační techniky. Samotným pomocníkem může být i sport, jakákoliv tělesná aktivita vede posléze k myorelaxaci, která pak uvolňuje i psychické napětí. V případě snahy vyhnout se negativním projevům, je třeba zajistit náhradní činnost, ve které se postižený může realizovat. Ať se jedná o prosociální chování všeobecně či o konkrétní zapojení do sociální či zájmové skupiny. V případě, že tato primární terapie není úspěšná, uchyluje se současná medicína k řešení pomocí psychofarmak. V dalším textu bych se ráda věnovala konkrétním technikám práce s agresivními pacienty.

3.1 Trénink sociálních dovedností

Stále častěji se objevuje pojem socioterapie. „*Světová zdravotnická organizace vymezuje poslání socioterapie jako poskytnutí danému objektu možnost vytvoření sociálních kontaktů příznivých pro udržení anebo znovuvytvoření jeho přiměřeného sociálního chování.*“ (Kraus; Hroncová, 2010, s. 302) Agrese je významným společenským, ale i medicínským a sociálním problémem. Abychom ji mohli řešit, musíme zjistit, zda se jedná o „normální“ agresi či o psychiatrickou diagnózu. Významným diagnostickým kritériem, které má poukázat na původ agrese, je míra projevů daného chování vůči normálním projevům osob podobného věku a původu. Připustíme-li, že je agrese vrozenou součástí každé lidské bytosti, je třeba ji během

vývoje, od raného dětství, usměrňovat a naučit jedince ji kontrolovat. Budeme tedy velmi zdrženlivý k pokusům o ovládnutí agrese, a můžeme se pokusit učinit agresi méně škodlivou a zraňující. Pokud je agrese naučeným chováním, pak je nutné změnit systém výchovy tak, aby tento prvek z našeho chování (v destruktivní podobě) zmizel. Eliminovat nežádoucí faktory podporující vznik agrese. Souhrnně lze říci, že základní zbraní proti destruktivní agresi je výchova.

Mezi námi jsou lidé, kterým dělá bezproblémová komunikace problémy. Neumějí odhadnout, kdy se chovají vhodně a naopak kdy je jejich chování pro okolí obtěžující. Díky tréninku sociálních dovedností si mohou osvojit správné modely chování. Teoretické představy o tom, jak dostat agresi pod kontrolu, existují, problém zůstává v jejich uvedení do praktického života. Možnosti, jak kontrolovat agresi jsou omezené, tedy více do budoucna spíše pesimistické. Ať už je podstata agrese jakákoliv, můžeme ji nejvíce ovlivnit v průběhu dětství jedince a to správným působením, dobrým příkladem, pozitivním životním prostředím. Zde bychom mohli spatřovat možnou cestu ke zmírnění nežádoucích projevů.

3.2 Psychoterapie

„Psychoterapie znamená léčení duševních poruch, psychosomatických a duševních nemocí psychologickými prostředky, tj. slovem, gestem, mimikou, ale také třeba úpravou prostředí. Je jedním z účinných způsobů plánované a promyšlené pomoci.“ (Kraus; Hroncová, 2010, s. 302) Agresivní pacient je velmi obtížným případem i pro zkušeného psychologa. Psychoterapie je hlavní léčebnou metodou u pacientů s poruchami osobnosti, kteří jsou významnými agresory. Je možné využít různé terapeutické přístupy, které se zaměřují na odlišné aspekty osobnosti a příčiny agrese. Hlubinní psychoterapie, která je známá díky svému autorovi Sigmundu Freudovi, má na agresivitu tradiční pohled jako na neuspokojené pudové impulzy, které se pomocí agrese vybíjí, pokud nemohou být uspokojeny jiným způsobem. Jiné metody, zmiňme alespoň tu základní vycházející z behaviorismu, jako je kognitivně-behaviorální psychoterapie se snaží působit narozdíl od hlubinného přístupu na vědomou stránku osobnosti. Pomocí dodržování stanovených úkolů a zákazů se agresor učí reagovat na nelibé okolnosti jiným než stereotypním agresivním

chování. K tomu mu dopomáhají poučky, rady a pravidla, které omezují rozvoj jeho agrese. Své pokroky konzultuje s psychoterapeutem a stanovuje si nové cíle, až dokáže čelit frustraci jinak než pomocí agrese. Předpokladem úspěšné psychoterapie je však zejména pacientova ochota se sebou něco dělat, být ochoten dodržovat pravidla, a věřit v úspěch léčby. Důležitá je také pomoc blízkého sociálního okolí, kde u pacientů s podpurným sociálním zázemím, které poskytuje rodina, přátelé i zájmové skupiny, je vyšší pravděpodobnost úspěšné terapie. Naše přední psychoterapeutka Jitka Vodňanská aplikuje v praxi meditace, které pomáhají vyrovnávat se s frustracemi všedního života i s agresí. (Poněšický, 2010, s. 11) *„Cílem psychoterapie je změna v osobnosti, projevu či v nejbližším sociálním prostředí klienta, kterou předem plánujeme a chceme dosáhnout psychologickými prostředky. Cíl by měl být jasně daný, racionálně zdůvodněný a cesta k němu průběžně sledována.“* (Vymětal, 2003, s. 112) Volba jednotlivého typu psychoterapie závisí na potřebném terapeutickém efektu. Může se jednat o krizovou intervenci, která má za úkol zabránit konkrétním projevům jedince, jako je suicidiální jednání (sebepoškozování) či impulzivní agresivní chování jako výsledek určité frustrace. Krátkodobá léčba zaměřená na specifické psychiatrické poruchy je užívána u pacientů, jejichž stav agresivity je výsledkem nějakého psychického onemocnění. Agrese může být přítomna (ale samozřejmě není podmínkou) i u úzkostných poruch či depresivního onemocnění, kdy se spolupodílí na dysfunkčním fungování jedince ve společnosti. Tato krátkodobá léčba souvisí se zaměřením na vymizení problémového onemocnění. Samozřejmě existuje také forma dlouhodobé léčby, která je zaměřena na změnu chování, myšlení a cítění. Zde se jedná o zásadní přerod v osobnosti pacienta, kdy volba metod a průběhu je závislá na potřebách pacienta. *„Většina agresivního chování u psychóz je tranzitorní. Typický průběh tranzitorní agrese: propuštěný pacient přestane užívat léky, začne pít nebo brát drogy, dekompenzuje se a je rehospitalizován, protože na někoho zaútočí. Většina pacientů s diagnózou psychózy však není agresivní.“* (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s.170-171) Terapeutické postupy jsou možné využívat při léčbě agresivity, přičemž v případě, že na zvládnutí pacienta nestačí, lze jej doplnit farmakoterapií.

3.3 Farmakologická léčba

„*Tento způsob redukce tendencí k agresivnímu chování bývá součástí psychiatrické péče.*“ (Fischer; Škoda, 2009, s. 58) Možný farmakologický zásah by měl doplňovat psychologické intervence. Farmaka pomohou zklidnit a zvládnout i vysoce agitované osoby. Farmakologickou léčbu lze dělit na akutní a dlouhodobou. Taktéž existuje velké množství způsobů, jak zvolenou látku aplikovat, od pilulek po injekce. Tyto způsoby jsou voleny dle požadavků na osobu kladených, jestliže se jedná o nezvládnutelného pacienta na psychiatrické léčebně, pravděpodobně se využije injekce, která je nejrychlejším a nejúčinnějším prostředkem, zatímco pokud pacient potřebuje dlouhodobou udržovací léčbu, je ideálním prostředkem právě tabletky, která je stále nejčastějším prostředkem léčby. Farmakoterapie agrese byla důležitým milníkem práce s těmito pacienty, jelikož umožnila léčbu bez nutnosti mechanického či prostorového omezení pacienta.

Mezi nejdůležitější psychofarmaka lze zařadit například následující skupiny léků: benzodiazepinová anxiolytika, což jsou farmaka, která potlačují úzkost a působí tlumivým efektem na centrální nervovou soustavu. Jejich přínos je zastoupen odstraněním psychického napětí, strachu a úzkosti společně se zlepšením nálady. „*Benzodiazepiny lze používat k aktuálnímu zklidnění, déle trvající léčba je však u poruch osobnosti kontraindikována vzhledem k návykovému potencionálu.*“ (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s.170) Antipsychotika naproti tomu odstraňují bludy a halucinace, které mohou způsobit úzkost a frustraci. Obě skupiny léků jsou tlumivé, přičemž pacienta pomohou unavit a uklidnit. Existují také stabilizátory nálady, které při dlouhodobém užívání vedou k vymizení agresivních projevů. „*Další možností případné léčby (současně s antipsychotiky) jsou beta-blokátory. Tyto látky (např. propranolol nebo nadolol) se osvědčily u agresivního chování různého druhu.*“ (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s. 171) Užívání farmak můžeme považovat buď za akutní, nebo za dlouhodobé, podle potřeby pacientů. Setkáváme se s častým nadužíváním léků obecně, ve kterých hledáme pomoc, aniž bychom hledali příčiny problému. „*Dva antipsychotické léky používané k terapii agresivních stavů u pacientů se sníženou inteligencí, haloperidol a risperidon, nejsou účinné a neměly by být těmto pacientům předepisovány. Dle závěrů studie zveřejněné v britském odborném časopisu*

Lancet se totiž ukázalo, že oba léky předčilo v efektivitě terapie placebo.“(Medical Tribune, 2008, s. 2)

V souvislosti s agresivitou slyšíme většinou o mužích. Je ale pravdou, že se to týká především fyzické agrese. Verbální agrese se často vyskytuje jak u ženské, tak u mužské populace. V České republice v poslední době můžeme zaznamenávat pod vlivem politických a hospodářských změn výrazný nárůst agresivního chování v populaci. Agrese bývá považována za fyziologickou odpověď, která směřuje k přežití v přírodě. Naše podmínky nás tedy podněcují k tomu, abychom vyjadřovali svoji nespokojenost prostřednictvím agresivního projevu vůči svému okolí. Málokdo si uvědomuje, že agrese neznamena jen ničení majetku nebo fyzické napadení druhé osoby, ale také nadávky či urážky, které se mnohdy mohou tvářit velmi nenápadně. Dětství je pro člověka nejdůležitější období pro jeho další chování v životě, a proto bychom měli dbát na to, jaký příklad chování dáváme svým dětem. Každé dítě si zaslouží domov plný lásky a pochopení bez agresivních projevů chování, které by si mohlo nést po zbytek svého života jako vzor. Společnost obecně by měla více pozornosti směřovat na prevenci agrese, aby lidstvo mohlo v poklidu prožít celý svůj život. *„Vrozené biologické faktory jsou u každého jedince v neustálé interakci s okolním prostředím a vliv prostředí na vývoj agresivního chování se projevuje od raného dětství. Rodina, škola, přátelé a okolí, v němž dítě vyrůstá, vytvářejí prostředí, jež v interakci s vrozenými faktory formuje temperament a charakter; tyto rysy osobnosti pak spoluurčují, jak jedinec ovládá své agresivní impulzy. Týrání dětí a zanedbávání jejich péče jsou příkladem prostředí, v němž často vyrůstají budoucí násilní zločinci.“* (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s.170)

4. Empirická část

Téma průzkumu:

Porovnání sklonů k verbální agresi u strážníků městské policie Pardubice s vybraným vzorkem osob většinové společnosti (nestrážníků).

Úvod

Práce se snaží vnímat téma agrese, agresivity v užším měřítku této problematiky. Je zaměřena na sledování výskytu verbální agrese v populaci, která může být spouštěcím impulsem proti společenskému chování. Při hledání kulturních předpokladů jakéhokoli jednání, tedy i patologického, se snažíme hledat jeho základní, primární příčiny. V práci se snažíme poukázat, že tyto příčiny tkví hluboko v kulturních a sociálních zvyklostech a zkušenostech daného kulturního společenství. Jednání všech lidí se odvíjí od těchto zděděných a následně v průběhu života vytvářených, kulturních vzorců.

Pomocí dotazníku zjišťujeme sklony k verbální agresi vytvořených skupin a podskupin, za předpokladu, čím vyšší míra verbální agrese, tím nižší schopnost sebekontroly, sebeovládání.

Průzkumné šetření je primárně zaměřeno na strážníky městské policie Pardubice. Zde lze očekávat určité jednání a chování v souladu s daným povoláním. Lze předpokládat, že jsou vybíráni asertivní jedinci, kteří jsou školeni a cvičeni ke zvládnání stresových, krizových situací, tak aby nedocházelo k agresivnímu chování a jednání. Určitá míra agresivity je pro povolání policisty, strážníka, žádoucí. Žádoucí je také mimo jiné, zvýšená sebekontrola, sebeovládání, zvládnání krizových a stresových situací.

Strážníky porovnááme s většinovou společností (běžnými občany), kteří ke svému výkonu povolání zpravidla psychologickou přípravu nepotřebují (účetní, studenti, OSVČ). Dále jsou vytvořeny podskupiny dle pohlaví, kde lze obecně předpokládat, že převládá tradiční role muže a ženy, kdy ženy jsou méně agresivní než muži. U podskupiny dle věku, kde je stanovena hranice 35 let, lze předpokládat větší agresi u mladších osob z důvodu kladení vyšších nároků na uplatnění a prosazení

v dnešní individualizované společnosti, než u podskupiny starší nad 35 let. Podskupiny mezi sebou dále porovnááme.

Pomocí výzkumných otázek ověřujeme zvolené dílčí výzkumné problémy. Kvantitativní výzkumné šetření je vystavěno za pomoci standardizovaného dotazníku zaměřeného na psychometrické zkoumání agresivity.

4.1 Cíl průzkumu a předpoklady

V této kapitole se zabýváme explorováním a verifikováním výzkumných otázek, vyhodnocování a analýza odpovědí, srovnávání skupin a podskupin. Průzkumné šetření je zaměřeno na zodpovězení otázky: *„zda strážníci MP zvládají lépe verbální agresí než lidé jiných profesí (nestrážníci), jak se tato vybraná část osob identifikuje s kulturními vzorci většinové společnosti?“*

Cílem práce je analyzovat skupinu strážníků městské policie Pardubice s vybraným vzorkem občanů z civilního sektoru se zaměřením na verbální agresi. Dále jsou vytvořeny skupiny dle pohlaví, věku, aby bylo možno porovnat verbální agresi a potvrdit nebo vyvrátit výzkumné otázky. Z teoretické části práce je zřejmé, že je verbální agrese pro společnost nežádoucí a může vést k protispolečenskému jednání. Zkušenosti z průzkumu jednání strážníků MP, jejich životního stylu, sociálního prostředí, ze kterého pocházejí a úrovně vzdělání, ukazují, že se strážníci MP neodlišují od osob s jiným povoláním.

Na základě zjištění formulujeme výchozí předpoklad průzkumného šetření takto: *„Můžeme očekávat u strážníků městské policie zvládnutí verbální agrese v mezilidské komunikaci na lepší úrovni než u běžné populace? V rámci přípravy na výkon svého povolání (příjmací řízení zaměřeno na psychologické testování, podmínkou přijetí je minimálně středoškolské vzdělání s maturitou), tímto předpokládáme schopnost sebeovládání, sebekontroly, tak aby se verbální agrese eliminovala.“*

4.2 Otázky průzkumu

Na základě předběžného průzkumu jsem stanovila níže uvedené tři otázky průzkumu, které jsem ověřila následným dotazníkovým šetřením.

- O.1. *Zvládají strážníci městské policie verbální agresi lépe než civilní občané?*
- O.2. *Vykazují ženy nižší míru verbální agrese než muži?*
- O.3. *Vykazují starší lidé nižší míru verbální agrese než mladší? (věková hranice do 35 let včetně a nad 35 let)*

O.1 - Zvládají strážníci městské policie verbální agresi lépe než civilní občané?

Vycházíme z důsledného přijímacího řízení, které je psychologicky zaměřeno mimo jiné na mezilidskou komunikaci, zátěžové, stresové situace, asertivitu. Tudíž bychom mohli předpokládat, že strážník bude vůči agresi lépe vybaven (charakter osobnosti, temperament, životní postoj, intelekt) než ostatní. „*Socio-ekonomický status – násilné zločiny (např. vražda, loupež, úmyslné ublížení na zdraví) jsou páchany častěji osobami z nižších sociálních tříd (definovaných příjmem, zaměstnáním a místem bydliště), s nižším školním vzděláním.*“ (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s. 166)

O.2- Vykazují ženy nižší míru verbální agrese než muži?

Uvedená otázka vychází ze skutečnosti, že převládá tradiční role muže a ženy. Prokazatelně můžeme říci, že se muži častěji dopouštějí porušování zákonů (násilných trestných činů) než ženy, o čemž vypovídá poměr odsouzených mužů oproti ženám. „*Samci jsou agresivnější než samice u většiny savců, včetně člověka. U lidí je tento rozdíl patrný již v předškolním věku a je plně vyvinut v pubertě. Kulturně-výchovné a biologické vlivy udržují tento rozdíl na celém světě. Testosteron hraje roli v udržování tohoto rozdílu. Muži jsou náchylnější k alkoholismu než ženy a alkohol má nespornou roli v patogenezi agrese.*“ (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s. 166)

O.3 -Vykazují starší lidé nižší míru verbální agrese než mladší? (věková hranice do 35 let včetně a nad 35 let)

Vycházíme ze sociologického zjištění, že dnešní doba klade vyšší nároky na uplatnění, prosazení nejen v profesním životě. Mladší generace vyrůstá v individualizované společnosti, zřetelná změna životního stylu, změna hodnotového žebříčku (kariéra, úspěch, osobní svoboda), minimum interakce, rozpad skupinových vazeb. Sociální kontakty zprostředkovávají média. Rostoucí důraz na jedince vyžaduje určitou dravost, tomu napomáhá zrychlené životní tempo. Silný vliv medií (časté mediální násilí) může vést ke zkreslenému vnímání reality. „Většina agresivních činů je spáchána osobami mezi 15-25 lety.“ (Höschl; Libiger; Švestka, 2004, s. 166)

4.3 Vzorek průzkumu

Jsou vytvořeny tři základní porovnávané skupiny: A) MĚSTSKÁ POLICIE MP (strážníci); B) CIVIL (nestrážníci); C) CELKEM (všichni respondenti). Každá skupina je dále dělena do podskupin dle věku (mladší do 35 let; starší nad 35 let) a pohlaví, které mezi sebou porovnáваме.

V cílové skupině A) MĚSTSKÁ POLICIE, bylo osloveno celkem 13 osob, které souhlasili s vyplněním dotazníku, z nichž jsme vytvořili podskupiny dle pohlaví a věku, které jsme mezi sebou porovnávali. Skupinu A) MĚSTSKÁ POLICIE a skupinu C) CIVIL jsme porovnávali v rámci skupiny C) CELKEM.

Skupina A) MĚSTSKÁ POLICIE MP celkem 13 osob:

- A.1. ženy 5 osob x muži 8 osob (bez rozdílu věku)
- A.2. mladší do 35 let 6 osob x starší nad 35 let 7 osob (bez rozdílu pohlaví)
- A.3. mladší ženy do 35 let 2 osoby x starší ženy nad 35 let 3 osoby
- A.4. mladší muži do 35 let 4 osoby x starší muži nad 35 let 4 osoby

Ve skupině B) CIVIL (nestrážník) bylo osloveno a dotazník vyplnilo 55 osob, z nichž jsme také vytvořili podskupiny dle pohlaví a věku, které jsme mezi sebou porovnávali.

Skupina B) CIVIL celkem 55 osob:

- B.1. ženy 36 osob x muži 19 osob (bez rozdílu věku)
- B.2. mladší do 35 let 22 osob x starší nad 35 let 33 osob (bez rozdílu pohlaví)
- B.3. mladší ženy do 35 let 16 osoby x starší ženy nad 35 let 20 osoby
- B.4. mladší muži do 35 let 4 osoby x starší muži nad 35 let 15 osoby

Třetí skupina je tvořena všemi 68 respondenty. Je označena jako skupina C) CELKEM. Vytvořené podskupiny mezi sebou dále porovnáваме.

Skupina C) CELKEM zahrnuje všech 68 osob:

- C.1. městská policie MP 13osob x civil C 55 osob
- C.2. ženy 41 osob x muži 27 osob (bez rozdílu věku)
- C.3. mladší do 35 let 28 osob x starší nad 35 let 40 osob (bez rozdílu pohlaví)
- C.4. mladší ženy do 35 let 20 osob x starší ženy nad 35 let 21 osob
- C.5. mladší muži do 35 let 8 osob x starší muži nad 35 let 19 osob

Výběr respondentů:

Při výběru respondentů jsme se cíleně zaměřili na strážníky městské policie v Pardubicích, ale i na širokou veřejnost. Druhou skupinu respondentů tvoří občané, osoby starší 18 let, jejichž povolání je převážně kancelářského typu, nebo studenti (nestrážníci), různorodost skupin z hlediska věku, pohlaví, rodinného stavu.

Průzkum je zaměřený na strážníky městské policie v Pardubicích, zde jsem z vlastních zkušeností vnímala určité nedostatky v komunikaci strážníků s občany (přestupci) a dle mého názoru nedostatečná průprava komunikačních dovedností a dalšího vzdělávání v psychologické oblasti. Sama jsem práci strážníka pět let

vykonávala a setkala jsem se s verbální agresí ze strany strážníka. Dotazník vyplnili lidé z městské policie Pardubice a druhou skupinu tvoří civilní občané, z větší části ženy.

Distribuce dotazníků a jejich vyplnění:

Dotazníky byly předány pověřené osobě na operačním středisku služebny městské policie v Pardubicích (v Pernerově ulici), která byla seznámena se zásadami vyplnění dotazníku. Podařilo se oslovit 13 strážníků MP, kteří byli ochotni účastnit se anonymního výzkumného šetření. Dále byly osloveny osoby z široké veřejnosti, lidé pracující v administrativní firmě v Pardubicích, v účetní firmě v Hradci Králové, dále byli osloveni občané obce Kostěnice, studenti (nestrážníci). Byla zajištěna vysoká návratnost dotazníků. V úvodu dotazníku jsem uvedla vše potřebné. Samotný průzkum byl realizován v průběhu tří měsíců.

Použité metody:

Orientační průzkumné šetření je prováděno prostřednictvím standardizovaného dotazníku, zaměřeného na psychometrické zkoumání agresivity (viz příloha C: Vzor dotazníku). Pomocí dotazníku jsme získali dostačující počet odpovědí, celkem 68 respondentů. Prostřednictvím vybraných otázek standardizovaného dotazníku bude možné porovnání sklonů k verbální agresii u vybraných skupin respondentů, především pak u primární skupiny strážníků MP se vzorkem osob z běžné populace. Analýza výsledků odpovědí z dotazníku u MP, komparace (srovnání).

4.4 Dotazník

Průzkumné šetření je uskutečněno za pomoci standardizovaného dotazníku zaměřeného na psychometrické zkoumání agresivity – pana mjr.PhDr. J. Cepeláka, CSc. (Výzkumný ústav penologický), viz příloha C. Pro účely práce je použita jedna podtřída agresivního chování, zaměřili jsme se na verbální agresii. Dotazník obsahuje celkem 75. otázek, z nichž jsou pro účely práce vybrány otázky zaměřené na verbální agresii (otázky číslo 7,15,23,31,46,53,60,71,72), kde jsme vyloučili otázky s označením F-lži skóre

(otázky číslo 39,66,74,75), zde jsme se setkali s nepochopením otázky. Otázky jsou formulovány tak, aby bylo možno odpovědět ANO-NE. V úvodu dotazníku je uvedeno vše potřebné. Dotazník byl zpracován jako anonymní, požádala jsem pouze o údaje o pohlaví a věku. Vyplnění dotazníku zabralo max. 15 minut.

Jak je uvedeno v příloze dotazníku, „*verbální agrese je negativní afekt vyjádřený ve stylu a obsahu řeči. Styl zahrnuje hádání se, hulákání, ječení atd. Obsahem je vyhrožování, klení a přehnané kritizování. Tato klasifikace zahrnuje dva druhy hostility (resentiment a podezřívavost) a pět druhů agresivity (fyzickou, nepřímou, slovní, iritabilitu-popudlivost a negativismus).*“ (Cepelák, Výzkumný ústav penologický).

Z dotazníku jsme pro účely práce použili otázky zaměřené na verbální agresi a to otázky číslo: 7,15,23,31,46,53,60,71,72 – námi označené jako otázky 1 až 9.:

- 1.(7) Když neschvaluji chování svých přátel, dám jim to jasně najevo..ANO-NE
- 2.(15) Často shledávám, že s lidmi nesouhlasím.....ANO-NE
- 3.(23) Když se mnou lidé nesouhlasí, dostávám se s nimi do rozepře....ANO-NE
- 4.(31) Vyžaduji, aby lidé respektovali má práva.....ANO-NE
- 5.(46) Když mě někdo obtěžuje, jsem s to říci mu, co si o něm myslím..ANO-NE
- 6.(53) Když na mne někdo řve, řvu na něj taky.....ANO-NE
- 7.(60) Když se rozzuřím, říkám ošklivé věci.....ANO-NE
- 8.(71) Často pronáším hrozby, které nemíním doopravdy.....ANO-NE
- 9.(72) Když se přu, mám sklon zesilovat hlas.....ANO-NE

Respondenti označili tvrzení, které jim je blízké, ANO, to o mě platí, anebo NE, to o mě neplatí. Přičemž odpověď „ANO“ označuje odpovědi pro společnost nežádoucí, se sklonem k verbální agresi. Odpovědi „NE“ nevykazují sklon k verbální agresi. Dotazník je anonymní, požádala jsem pouze o uvedení věku a pohlaví Ž – M. V průzkumném šetření byly osloveny osoby starší 18 let. Při sběru dotazníků jsem označila dotazníky z městské policie zkratkou „MP“ a ostatní „C“ civil.

Na základě vytvořených skupin a podskupin lze porovnávat možné odchylky mezi posuzovanými skupinami. Výsledky nám poslouží jako přehled, které skupiny zvládají lépe verbální agresia které hůře. V určitých skupinách je počet respondentů nevyrovnaný, proto je nutné k tomuto faktu přihlédnout, vzorek není reprezentativní.

4.5 Vlastní výzkum, výsledky

Vyhodnocení průzkumu bylo provedeno na základě anonymních dotazníků (vybraná skupina otázek se zaměřením na verbální agresii). Dotazníky byly vyplněny dobrovolníky z výše zmíněných cílových skupin. Jednotlivé otázky dotazníku, které jsou vyhodnocené jako otázky s výrazným (nadprůměrným) počtem odpovědí „ANO“, které vykazují sklony k verbální agresii, jsou dále podrobněji rozpracovány u cílové skupiny MĚSTSKÁ POLICIE. Ke každé vyhodnocené skupině A) MP; B) CIVIL; C) CELKEM) je zpracována tabulka a graf, kde jsou zaznamenány odpovědi ANO i NE, uvedeny v procentech, u podskupin pak kladné odpovědi se sklonem k verbální agresii zanesené do grafů. Podskupiny jsou mezi sebou porovnávány.

Pomocí otázek průzkumu bychom rádi zjistili, zda jsou sklony k verbální agresii u strážníků MP nižší, než u běžných občanů. Zda jsou muži obecně verbálně agresivnější než ženy a zda sklony k verbální agresii klesají s přibývajícím věkem. Výsledky dotazníkového průzkumu verbální agrese jsou přeneseny do tabulek a grafů, kde můžeme porovnat odpovědi „ANO“ vykazující sklony k verbální agresii u vybraných skupin a podskupin.

Analýza otázek průzkumu:

Při interpretaci výsledků pracuji s četností odpovědí „ANO“, která poukazuje na jednání se sklony k verbální agresii, a s celkovou hodnotou kladných odpovědí u jednotlivých podskupin. Celková hodnota odpovědí „ANO“ (vypočtena sečtením kladných odpovědí v procentech, vyděleno počtem otázek : devíti = celková hodnota odpovědí „ANO“ (průměr). Čísla celkové hodnoty v procentech jsou zaokrouhlena na celá čísla při interpretaci výsledků, v grafech jsou uvedena desetinná místa. Otázky průzkumu ověřujeme z celkové skupiny C) CELKEM, která zahrnuje všechny

respondenty (68 osob). Dále porovnáváme skupinu A) MP a skupinu B) CIVIL a jejich podskupiny.

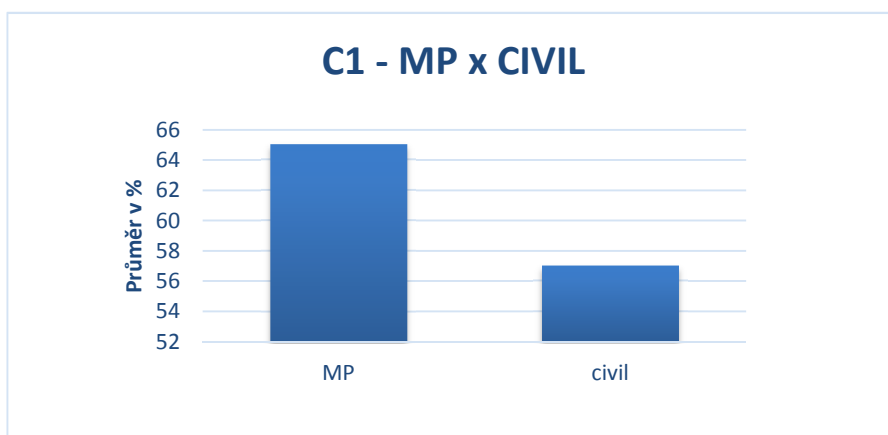
O.1 - Zvládají strážníci městské policie verbální agresi lépe než civilní občané?

Na základě provedeného průzkumného šetření u skupiny A) MĚSTSKÁ POLICIE, toto tvrzení nepotvrzuje skutečnost, strážníci MP nezvládají lépe verbální agresi než civilní občané (nestrážníci). Tuto otázku průzkumu jsem ověřila u 13 dotazovaných strážníků MP. Skupina A) MĚSTSKÁ POLICIE vychází s nejvyšším počtem odpovědí „ANO“ vykazujících sklony k verbální agresi, jako skupina s nejvyšší celkovou hodnotou kladných odpovědí 65%. V porovnání se skupinou B) CIVIL, kde je celková průměrná hodnota 57%, o 8% nižší. (viz grafy) Je však nutné přihlídnout k nevyrovnanému počtu respondentů ve skupinách.

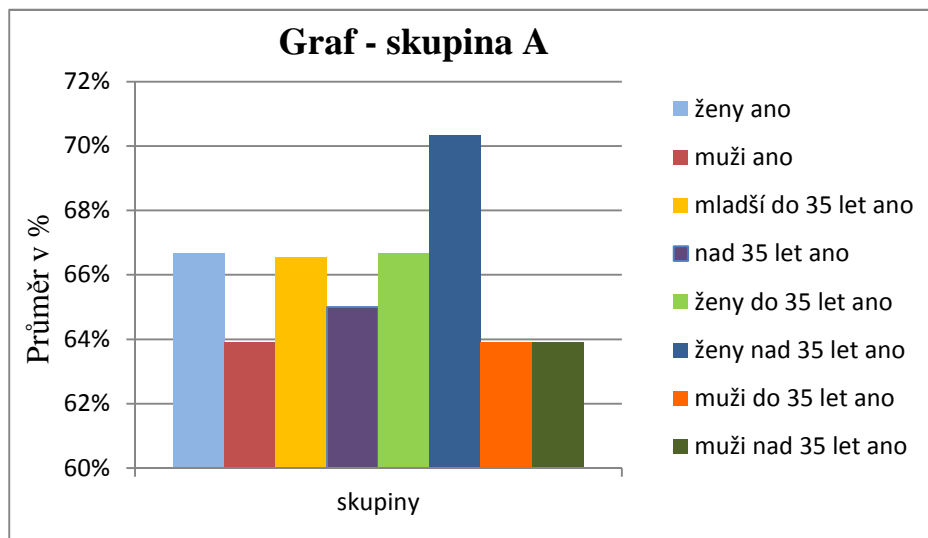
1. Celková hodnota 65% MĚSTSKÁ POLICIE MP (celkem 13 respondentů)

8. Celková hodnota 57% BĚŽNÝ OBČAN-CIVIL (celkem 55 respondentů)

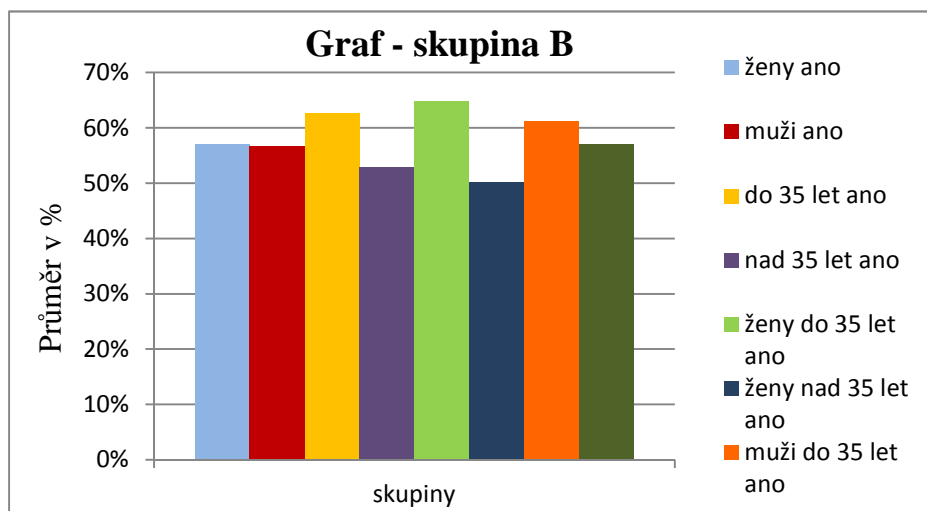
Graf zobrazuje podskupinu městská policie a podskupinu civil, výchozí skupina C) CELKEM (68 respondentů).

A) MĚSTSKÁ POLICIE (strážníci)

B) CIVIL (nestrážníci)

Grafy zobrazují skupinu A) MP a skupinu B) CIVIL, kde jsou zaneseny celkové hodnoty kladných odpovědí, zde můžeme porovnat podskupiny u těchto skupin. Graf skupiny A) MP zobrazuje vysokou hodnotu kladných odpovědí 70% u podskupiny starší ženy, z celkové skupiny tato podskupina vykazuje nejvyšší sklony k verbální agresi. Oproti tomu nejnižší sklony můžeme zaznamenat u podskupin muži celkem, mladší muži i starší muži, kde je celková hodnota nejnižší 64% u všech tří podskupin.

Můžeme se jen domnívat, proč starší ženy vykonávající profesi „strážník“ vykazují nejvyšší sklony k verbální agresi v této skupině. Tato profese vyžaduje nejen psychickou ale i fyzickou zdatnost, vzdělávání se v oblasti legislativy, manipulaci se střelnou zbraní, obsluha služebního vozidla, zátěžové situace, které mohou být u žen s přibývajícím věkem složitější, než např. u mladší generace, nebo u mužů. Z tohoto pohledu lze spekulovat o vhodnosti tohoto povolání u starších žen. Možnou variantu lze spatřovat v „nepřímé službě strážníka“ a to např. v administrativní činnosti v rámci městské policie, nebo v rámci prevence kriminality nejen ve školských institucích.

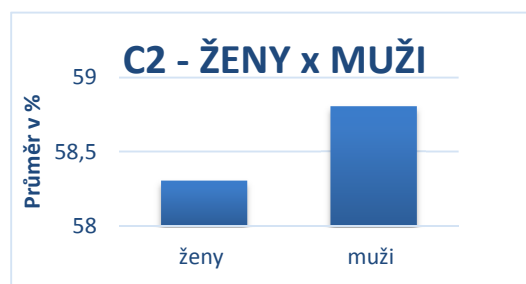
U skupiny B) CIVIL výsledky průzkumného šetření poukazují na podskupinu starší ženy, kde jsou výsledky opačného charakteru než u skupiny A) MP. Zde vykazují starší ženy nejnižší sklony k verbální agresi v porovnání s ostatními podskupinami ve skupině B) CIVIL s celkovou hodnotou 50% kladných odpovědí. Rozdíl 20% mezi staršími ženami u skupiny A) MP a u skupiny B) CIVIL můžeme vnímat jako ukazatel možné míry frustrace u starších žen, vykonávajících profesi „strážník“. Starší ženy z civilního sektoru, které vykonávají práci převážně kancelářského charakteru, se jeví jako méně verbálně agresivní, než starší ženy pracující u městské policie. Nejvyšší hodnoty kladných odpovědí u skupiny B) CIVIL jsou zaznamenány u podskupiny mladší ženy 65%, rozdíl 15% oproti starším ženám. Z výsledků skupiny B) CIVIL jsou patrné sklony k verbální agresi u mladší populace do 35 let, což bychom mohli spatřovat jako přirozené. Výsledky jsou informativní, vzorek respondentů v jednotlivých podskupinách je nevyrovnaný.

O.2 - Vykazují ženy nižší míru verbální agrese než muži?

S tímto tvrzením nemůžeme jednoznačně souhlasit. Zaměříme-li se na podskupiny ženy a muži ve skupině C) CELKEM, je potvrzena platnost tohoto tvrzení, kdy je celková hodnota kladných odpovědí u mužů 59%, a u žen 58%, rozdíl je však minimální, pouze 1%. (viz graf)

4. Celková hodnota 59% MUŽI CELKEM

6. Celková hodnota 58% ŽENY CELKEM

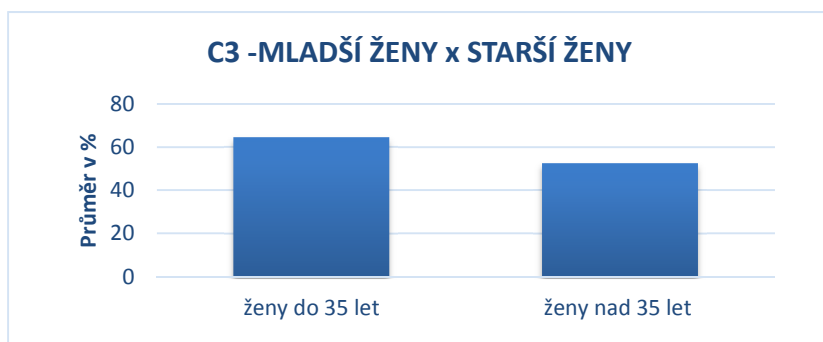

Porovnáme-li ženy a muže ve skupině C) CELKEM dle věku (hranice do 35 let, nad 35 let), získáme bližší srovnání, kdy podskupina mladší ženy do 35 let výrazně převyšuje s celkovou hodnotou kladných odpovědí 64% nad ženami v podskupině starší ženy nad 35 let s celkovou hodnotou 52%. Zaokrouhleno na celá čísla tedy můžeme vysledovat rozdíl 12%. V podskupině „ŽENY CELKEM“ tedy výrazně zvyšují celkovou hodnotu odpovědí se sklony k verbální agresi právě mladší ženy do 35 let, které z celkové škály porovnávaných podskupin u skupiny C) CELKEM (celková škála 1 až 10, kdy 1 je nejvíce agresivní, 10 nejméně agresivní) vystupují na druhé příčce. Tento vysledovaný sklon k verbální agresi u mladých žen můžeme přisuzovat emancipaci, změnám hodnotového žebříčku, ztrátě tradičních hodnot u mladých žen. Oproti starším ženám nad 35 let, které jsou s celkovou hodnotou odpovědí 52% na posledním místě škály porovnávaných podskupin, tedy jedny s nejnižšími sklony k verbální agresi, tak jak bychom mohli předpokládat. Rozdíly jsme zaznamenali u výše zmíněné skupiny A) MP a B) CIVIL, u podskupin, kde nejvyšší sklony k verbální agresi vykazuje u skupiny A) MP podskupina starší ženy nad 35 let s celkovou hodnotou 70%, ale i podskupina mladší ženy do 35 let s celkovou hodnotou 67%. Výsledky ukazují převahu sklonů k verbální agresi u starších žen ze skupiny A) MP. U skupiny B) CIVIL výsledky ukazují sklony k verbální agresi u podskupiny mladší ženy s celkovou hodnotou 65%.

Skupina C) CELKEM:

2. Celková hodnota 64% MLADŠÍ ŽENY DO 35 LET

10. Celková hodnota 52% STARŠÍ ŽENY NAD 35 LET

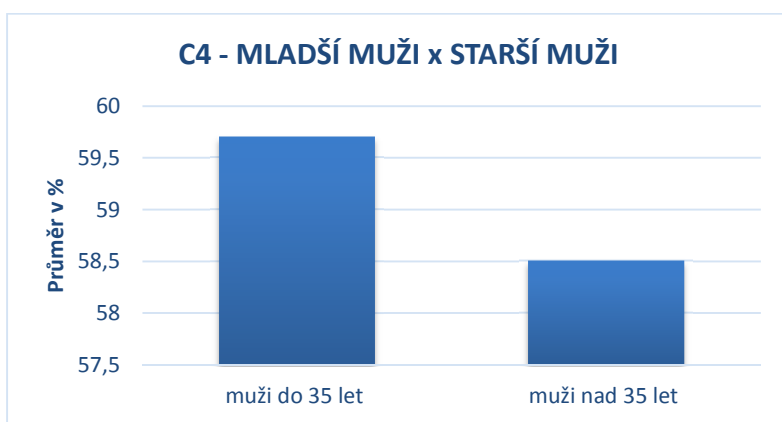

Muži celkem mají ve skupině C) CELKEM o 1% vyšší náskok, než ženy celkem, tento rozdíl však nevnímáme jako významný. V porovnání mladší muži s celkovou hodnotou 60% a starší muži s celkovou hodnotou 58% je rozdíl 2%. Není tedy patrný významný rozdíl mezi mladšími muži a staršími muži v souvislosti s verbální agresí.

Skupina C) CELKEM

3. celková hodnota 60% MLADŠÍ MUŽI DO 35 LET

5. celková hodnota 58% STARŠÍ MUŽI NAD 35 LET

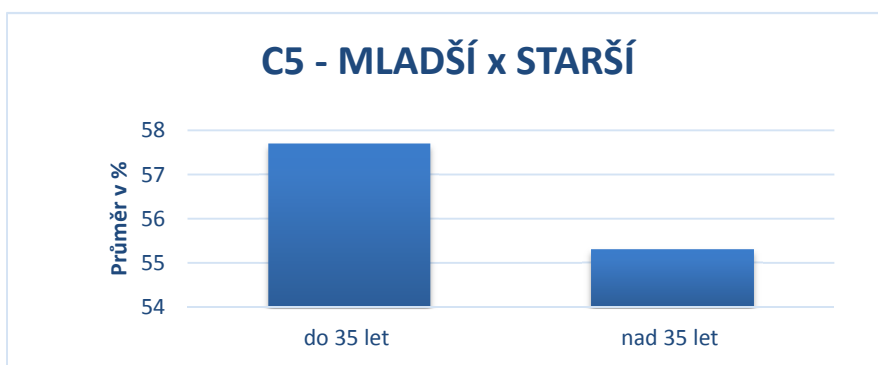
O.3 - Vykazují starší lidé nižší míru verbální agrese než mladší? (věková hranice do 35 let včetně a nad 35 let)

Na základě provedeného průzkumného šetření, toto tvrzení potvrzuje skutečnost, že obecně starší lidé vykazují nižší sklony k verbální agresí než mladší lidé a to v poměru starší s celkovou hodnotou 55% a mladší s celkovou hodnotou 58%. Rozdíl 3% sice není výrazný, ale zde bychom mohli přihlédnout k předchozímu zjištění, kde nám průměr výrazně zvyšují mladší ženy do 35 let. Z výsledků je patrný sklon k verbální agresí u mladší populace do 35 let, kdy můžeme potvrdit vliv zrychleného životního tempa na mladší generaci, důraz na sebeprosazení, kariéru, úspěch.

Skupina C) CELKEM

8. Celková hodnota 58% MLADŠÍ LIDÉ

9. Celková hodnota 55% STARŠÍ LIDÉ

Pomocí vybraných otázek z dotazníku, zaměřených na verbální agresi, bychom rádi zjistili, jakou formu může mít verbální agrese u strážníků městské policie.

Lze předpokládat na základě stanovených výsledků, že strážníci MP nezvládají lépe verbální agresi, to můžeme ukázat na otázkách číslo 1., 5., 6., 9., kde je četnost odpovědí „ANO“ nejvýraznější.

1.(7) Když neschvaluji chování svých přátel, dám jim to jasně najevo....ANO-NE

Výsledné odpovědi 11 - ANO, 2 - NE. Tato otázka může poukazovat na možný vliv pracovního prostředí na jednání strážníka i v osobním životě. Strážník pak může mít potřebu upozorňovat na nevhodné chování své přátele. Z otázky je patrné, že se strážníci mohou častěji dostávat do konfliktní situace.

5.(46) Když mě někdo obtěžuje, jsem s to říci mu, co si o něm myslím...ANO-NE

Výsledné odpovědi 11 - ANO, 2-NE. Zde bychom mohli vnímat dvojí výklad otázky. Při výkonu povolání strážníka je nutná sebekontrola, profesionalita, kdy je důležitý klid, nedostat se do rozepry. V případě osobního konfliktu může jít o asertivní přístup, možná přiměřená obrana. U této otázky je výrazný rozdíl mezi skupinou MP (85%) a skupinou CIVIL (64%), v celkové hodnotě kladných odpovědí je rozdíl 21% což může být ukazatel, že skupina MP se snadněji dostane do rozepry, než skupina CIVIL, kteří nevykazují takové sklony, říkat ostatním, co si o nich myslí, když je někdo obtěžuje.

9.(72) *Když se přu, mám sklon zesilovat hlas.....ANO-NE*

Výsledné odpovědi 12 - ANO, 1 - NE. U této otázky nám vysoká četnost odpovědí „ANO“ vypovídá na ztrátu sebekontroly, lehké emoční vzplanutí, což je u strážníka MP vysloveně nežádoucí chování. Konflikty při výkonu povolání strážníka jsou na denním pořádku, proto bychom očekávali klidné, vyrovnané vystupování. Odpovědi odhalují sklony k verbální agresi.

6.(53) *Když na mne někdo řve, řvu na něj taky.....ANO-NE*

Výsledné odpovědi 9 - ANO, 4 - NE. I tato otázka s nadprůměrnou četností odpovědí „ANO“ vykazuje známky snížené sebekontroly, ztrátu vyrovnaného projevu. Sklony k verbální agresi jsou při výkonu povolání strážníka nežádoucí.

4.6 Shrnutí průzkumu

Průzkum byl proveden dle předem stanovených cílů a otázek průzkumu. Otázky průzkumu, které jsme si stanovili, byly potvrzeny nebo vyvráceny a dále si každou otázku zvlášť shrneme. Účelem dotazníkového šetření bylo i bližší poznání problematiky agresivního chování a jednání. Díky dotazníkovým otázkám, zaměřeným na verbální agresi jsme mohli této problematice lépe porozumět.

Otázka průzkumu č. 1: Zvládají strážníci městské policie verbální agresi lépe než běžní občané?

Tato otázka průzkumu byla stanovena za předpokladu, že strážníci městské policie procházejí profesním výběrovým řízením, mimo jiné zaměřeným na psychologické testování, tak aby se ukázala vhodnost adepta na toto povolání, kde se vyskytuje vyšší míra stresové zátěže než např. u zaměstnání v kanceláři. Původní skutečnost, že strážníci MP zvládají verbální agresi v důsledku svého povolání, na které jsou systematicky připravováni a vybíráni, lépe, než běžní občané, kteří mají méně zátěžové povolání, se nepotvrdila. Dotazníkové otázky, zaměřené na verbální agresi nám odhalily častější odpovědi „ANO“ což potvrzuje sklony k verbální agresi u strážníků MP ve vyšší míře než u běžných občanů a to v poměru

u celkového počtu (hodnot) odpovědí „ANO“ u strážníků MP - 65%, v porovnání se skupinou CIVIL (nestrážník), kdy je celková hodnota odpovědí „ANO“ C - 57%. Rozdíl je 8%. Kdy celková hodnota kladných odpovědí u strážníků MP ukazuje nejvyšší hodnoty v porovnání s ostatními skupinami a je na první příčce v porovnání podskupin.

Výsledky dotazníkového šetření ukazují na vyšší míru verbální agrese u strážníků MP než u běžných občanů, kteří nepracují v policejních složkách. Předpoklad, že strážníci MP budou zvládat lépe verbální agresi, se nepotvrdil. Z tohoto pohledu lze uvést myšlenku, zda jsou strážníci MP vybíráni, a následně dostatečně připraveni na výkon svého povolání v oblasti mezilidské komunikace, psychologické průpravy, zvládání zátěžových situací, tak jak to jejich profesi vyžaduje?

Otázka průzkumu č. 2: Vykazují ženy nižší míru verbální agrese než muži?

Výsledky průzkumného šetření zaměřeného na verbální agresi ukazují, že tato otázka průzkumu se potvrdila pouze s rozdílem 1%. Celkové hodnoty odpovědí „ANO“ ženy 58%, muži 59%. Tak, abychom získali vypovídající údaje, vytvořili jsme k základní skupině muži – ženy ještě podskupiny podle věku na mladší ženy do 35 let, starší ženy nad 35 let a mladší muže do 35 let a starší muže nad 35 let. Výsledky šetření v těchto podskupinách ukazují, že vyšší míru verbální agrese vykazují mladší ženy do 35 let, kde celková hodnota kladných odpovědí činí 64%. Naproti tomu nejnižší míru verbální agrese vykazují starší ženy 52%. Mladší muži vykazují vyšší celkové hodnoty odpovědí „ANO“ a to 60% v porovnání se staršími muži 58%.

Mladší ženy do 35 let ve skupině „ženy celkem“ výrazně zvyšují celkové hodnocení verbální agrese mezi muži a ženami. Mladší ženy vycházejí z celkového hodnocení všech podskupin jako druhá podskupina s předpoklady k verbální agresi hned za vedoucí podskupinou strážníků městské policie a to v celkovém hodnocení 65% MP a 64% mladší ženy. Z těchto údajů lze usuzovat, že na mladší ženy jsou kladeny vyšší nároky na sebezprosaní a uplatnění ve společnosti, v profesním životě, ztráta tradičních hodnot, kdy rodina už není na prvním místě. Mladé ženy dnes rodí svého prvního potomka na hranici 30 let věku, před 30 lety se na mateřskou roli připravovaly ženy o deset let mladší. Dnes je žena rovnocenným partnerem muže, zřetelný vliv emancipace, kdy ženy můžeme častěji vidat na vysokých pozicích, např. v politice,

kde je určitá míra agresivity jistě žádoucí. Mladší ženy stále častěji raději budují kariéru na úkor rodinného života (finanční nezávislost, osobní svoboda).

Otázka průzkumu O.3: Vykazují starší lidé nižší míru verbální agrese než mladší? (věková hranice do 35 let včetně a nad 35 let)

Tato otázka průzkumu vychází ze skutečnosti, že na mladší věkovou skupinu, do 35 let, jsou kladeny vyšší nároky na uplatnění, prosazení v dnešní individualizované společnosti. Zrychlené životní tempo současného života vyžaduje vysoké nejen profesní nasazení. Výsledky průzkumného šetření vykazují celkové hodnoty odpovědí „ANO“ u mladších občanů vyšší 58% než u starších občanů 55%, tedy vyšší sklony k verbální agresi u mladší populace do 35 let. Tato otázka průzkumu se nám potvrdila, dle vyhodnocení vykazují starší lidé nižší míru verbální agrese, než mladší.

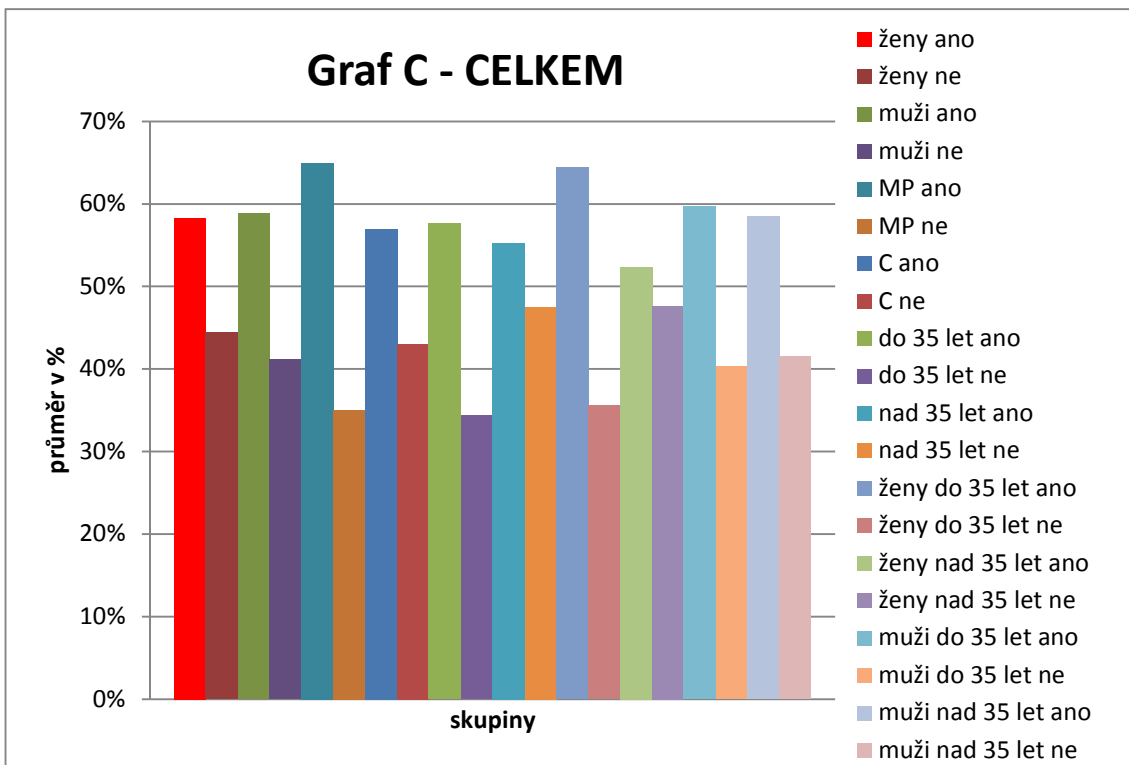
Porovnáme-li celkové hodnoty odpovědí „ANO“ u všech vyhodnocovaných respondentů skupiny C) CELKEM, získáme škálu od jedné do deseti, kde jedna je podskupina s nejvyššími sklony k verbální agresi a deset s nejnižšími sklony k verbální agresi. Uprostřed této škály mají tři podskupiny shodnou výslednou hodnotu 58%.

1. Celková hodnota 65% MĚSTSKÁ POLICIE
2. Celková hodnota 64% MLADŠÍ ŽENY DO 35 LET
3. Celková hodnota 60% MLADŠÍ MUŽI DO 35 LET
4. Celková hodnota 59% MUŽI CELKEM
5. Celková hodnota 58% STARŠÍ MUŽI NAD 35 LET
5. Celková hodnota 58% ŽENY CELKEM
5. Celková hodnota 58% MLADŠÍ LIDÉ
8. Celková hodnota 57% BĚŽNÝ OBČAN (CIVIL)
9. Celková hodnota 55% STARŠÍ LIDÉ
10. Celková hodnota 52% STARŠÍ ŽENY NAD 35 LET

Porovnáním výsledků celkových hodnot můžeme tedy říci, že cílová skupina strážníci městské policie vyšla v celkovém hodnocení odpovědí „ANO“ se sklony k verbální agresi nejvíce verbálně agresivní. Otázka průzkumu číslo 0.1. se nám nepodařila potvrdit, proto bychom mohli uvažovat o vhodnosti doškolování strážníků MP v rámci komunikačních dovedností, případně psychologické průpravy, prevenci agresivního chování, jednání.

Jako nejméně verbálně agresivní jsme podle výsledků celkových hodnot vyhodnotili skupinu starší ženy nad 35 let, tak jak jsme předpokládali u žen obecně a u starších osob (nad 35 let) celkově. Starší lidé vykazují nízkou celkovou hodnotu kladných odpovědí a to 55%, tedy i nižší sklony k verbální agresi, čímž se potvrdila otázka průzkumu číslo 0.3.

Ženy i muži celkem, mají téměř vyrovnané hodnoty, rozdíl pouhé 1%, což nevypovídá o převaze verbální agrese u mužů. Přihlédneme-li k bližšímu porovnání podskupiny „mladší ženy do 35 let“, kde se zobrazuje celková hodnota odpovědí „ANO“ 64%, můžeme vyzorovat vyšší sklony k verbální agresi právě u mladších žen, než u „mladších mužů do 35 let“ 60% a u mužů celkově 59%. V celkové podskupině ženy, nám průměr výrazně snižuje podskupina „starší ženy nad 35 let“ 52%. Z průzkumného šetření vykazují mladší ženy sklony k verbální agresi, v celkové škále jsou na druhém místě mezi posuzovanými podskupinami, hned za podskupinou městská policie. (viz graf C) V grafu jsou uvedeny odpovědi „ANO“ i „NE“.

ZÁVĚR

Jak tedy přistupovat k agresi a jak s ní nakládat? Bohužel nutno říci, že jednoznačný recept, zaručený postup, současná věda zatím nenalezla, ač se o to snaží mnohými způsoby. Pakliže vnímáme agresi jako vrozenou součást každé lidské bytosti, je třeba ji během vývoje v dětství usměrňovat, tak aby byla kulturně a společensky přípustná. Pokud je agrese naučeným chováním, pak změnit systém výchovy (neagresivní vzorce chování) tak, aby byl tento prvek ku prospěchu nám a celé společnosti. Souhrnně lze tedy říci, že základní zbraní proti agresi je výchova. Ať už je podstata agrese jakákoliv, nejvíce ji můžeme ovlivnit v průběhu raného dětství jedince, a to správným působením, dobrým příkladem a pozitivním (nepatologickým) životním prostředím. V tomto spatřuji možnou cestu předcházení problému.

Agresivní chování lze souhrnně definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů, celé společnosti. Má tedy charakter násilného, destruktivního chování, přičemž bývá provázena vnitřním negativním emočním prožitkem, kterým může být nenávisť, hněv, strach. Agresivní chování bývá provázeno drážděním určitých mozkových struktur a míra naší agresivity je do určité míry biologicky podmíněna našim temperamentem, charakterem, vrozenými dispozicemi.

Obecný psychologický výklad agresivitu rozlišuje jako agresivitu konstruktivní a destruktivní. V konstruktivní agresivitě je zdůrazněn její přirozený a účelný projev v lidském chování. Hraje důležitou roli ve vývoji člověka, v procesu individualizace osobnosti. Agresivní impulsy se v průběhu života učíme zvládat a využívat v souvislosti se sebeprosazováním. Současně slouží konstruktivní agresivita k ochraně integrity těla i duše. Může se účelně uplatnit i při poskytování pomoci druhým, nebo při ochraně společenství, jehož je jednotlivec členem. Za konstruktivní lze tedy označovat agresivitu, která napomáhá rozvoji osobnosti, aniž by současně ničila nebo poškozovala druhé (tzv. zdravá agresivita). Je vyžadována a vyskytuje se např. při vrcholovém, profesionálním sportu, na manažerských pozicích, v obchodní činnosti.

„Něméně běžné zkušenosti s agresivitou vedou spíše k jejímu jednostrannému odmítání. Přesto psychologové upozorňují na její nezbytnost a účelnost v životě. Je nutné si však uvědomit, že hranice mezi konstruktivní a destruktivní agresivitou jsou

křehké a obecná kritéria pro rozlišování příliš vágní a široká. Mezi základní znaky destruktivní agresivity patří touha ničit či ubližovat. Citový doprovod může být různý (agrese ze zoufalství, ze zloby a hněvu, agrese může probíhat dokonce bezcitně). Výrazná destruktivní agrese je v psychologii považována za poruchu osobnosti (psychopatie). Vždy signalizuje vážné narušení vztahu jedince k sobě samému a druhým.“ (Čírtková, 2004, s. 166)

Agresivita je v nějaké míře přítomna u každého člověka. Rodíme se jako sebestředné bytosti. Postupně se u člověka vyvíjí morálka, charakter, duchovní složka osobnosti, která nám dovoluje přesáhnout mentálně i morálně hranice vlastního „já“. Volba hodnotové orientace ovlivňuje i naši schopnost regulovat svou agresivitu.

Podle psychoanalýzy a většiny evropských etologů je agrese vrozená, neznamená to však, že je tu vyloučen i vliv učení. Jednotlivé teorie agrese se prolínají. Fischer a Škoda uvádějí *„příčiny mohou být vrozené (biologické) a získané (sociální). Získané dispozice souvisejí zejména se sociálním učením. Tolerance společnosti k násilí je různá, míra tolerance souvisí s motivací a s vývojem sociálních normativů v čase. Otázka prevence a eliminace agresivního chování a tendencí k násilí je značně složitá. Účinnost je různá. Určité vyhlídky jsou spojovány s prevencí než s působením na důsledky. Jedná se o preventivní programy působící na ovlivňování postojů veřejnosti v širším rozsahu. Zde mají význam média, společenské skupiny a instituce.“* (Fischer; Škoda, 2009, s. 58)

V empirické části je prezentováno kvantitativní průzkumné šetření, které se opírá o standardizovaný dotazník mjr. PhDr. J. Cepeláka, CSc., zaměřeného na jednu metodu psychometrického zkoumání agresivity. Oproti originálu jsme upravili způsob její aplikace, administrace a vyhodnocení jejích výsledků. Cílem našeho šetření je porovnání verbální agrese u strážníků městské policie Pardubice s občany, pracujícími převážně v kancelářském prostředí. Z dotazníku jsme pro účely práce použili otázky zaměřené na verbální agresi. Stanovili jsme tři otázky průzkumu. Pomocí dotazníku na testování agrese, jsme na tyto otázky hledali odpověď. Cílová skupina byla stanovena na základě vlastní zkušenosti s prací u městské policie, a vlastním pocitem nedostatečnosti odborné způsobilosti strážníků MP při mezilidské komunikaci. Díky ochotě dotazovaných respondentů jsme mohli z výsledků vyplněných dotazníků potvrdit

– vyvrátit stanovené otázky průzkumu a vytvořit několik dalších podskupin, které jsme mezi sebou porovnávali. Pro účely práce byl průzkum zaměřen na verbální agresi. Z průzkumu jsme vyhodnotili, že strážníci městské policie, ze všech dotazovaných osob, nezvládají lépe verbální agresi než ostatní (nestrážníci), mladší ženy vykazují vyšší sklony k verbální agresi než mladší muži a muži celkem, a starší lidé celkově mají nižší sklony k verbální agresi než mladší lidé. Výjimku tvoří starší ženy, pracující u městské policie, které dle vyhodnocení vykazují vysoké sklony k verbální agresi. Pracujeme však s nízkým počtem respondentů v této skupině, vzorek není reprezentativní. Standardizovaný dotazník na testování agrese nestačí, výsledky jsou informativního charakteru.

„Poslední je cesta pokory. Pokory před přírodou, před tím, jací jsme byli stvořeni. Zní to paradoxně, ale chce to notnou dávku liberalismu a tolerance k lidským – i vlastním – slabostem. Chybu, které se dopustíme (nebo kterou udělají jiní), vidět jen jako chybu. Jako selhání, které patří k životu stejně jako úspěch. Chce to žít v pravdě sám se sebou (což ale předpokládá neklást na sebe i druhé větší nároky, než lze unést). Je to jakýsi domácí kutilský způsob, jak napravit evoluční chybu v našem mozku. Jak posílit spoje, které vedou od těch navýsost rozumných hemisfér velkého mozku k afektům ve středním mozku. Jak emoce udělat rovnoprávnými partnery rozumu. Pak přestane mít člověk potřebu se vztekat a být agresivní k druhým a k sobě.“ (Novák; Capponi, 1996, s. 112)

Práce může být přínosem pro všechny jedince, kteří se v životě s agresí setkali a mohou využít poznatky a informace z této práce při řešení konfliktních situací, ať už v profesním, nebo osobním životě.

Seznam použité literatury

BERGER, Peter, L.; LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. 1. vydání – dotisk. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999, 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BĚLÍK, Václav. *Tvorba odborné práce: určeno studentům sociálních oborů*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, 65 s. ISBN 978-807-0415-030.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 4. vydání, v nakladatelství Portál 2., rozšířené vydání. Praha: Portál, 2004, 272 s. ISBN 80-7178-931-3.

DAWKINS, Richard. *Sobecký gen*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1998, 320 s. ISBN 80-204-0730-8.

FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání. Praha: GradaPublishing, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.

FROMM, Erich. *Anatomie lidské destruktivity. Můžeme ovlivnit její podstatu a následky?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 520 s. ISBN 80-7106-232-4.

FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. 2. doplněné vydání. Praha: Aurora, 1997, 200 s. ISBN 80-85974-18-5.

GILES, David. *Psychologie médií*. 1. vydání. Praha: GradaPublishing, 2012, 192 s. ISBN 978-80-247-3921-2.

GRUEN, Arno. *Šílenství normality: realismus jako choroba: teorie o lidské destruktivitě*. Praha: Lumír Nahodil, 2001, 191 s. ISBN 80-902970-0-5.

HÖSCHL, Cyril; LIBIGER, Jan; ŠVESTKA, Jaromír. *Psychiatrie*. 2. dopl. a oprav. vyd. Praha: TIGIS, 2004, 883 s. ISBN 80-900130-7-4.

KOMÁREK, Stanislav. *Lidská přirozenost*. 1. vydání. Praha: Vesmír, 1998, 117 s. ISBN 80-85977-13-3.

KRAUS, Blahoslav; HRONCOVÁ; Jolana a kol..*Sociální patologie*. 2. vydání. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

LORENZ, Konrad. *Takzvané zlo*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1992, 240 s. ISBN 80-204-0264-0.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vydání. Praha: GradaPublishing, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

Medical tribune: aktuální - nezávislá - mezinárodní. Praha: Medical Tribune CZ, s. r. o., 2008, č. 2. ISSN 1214-8911.

MOHRIG, Werner. *Zlý jako zvíře? Biologické i nebiologické úvahy na téma agresivity*. 1. vydání. Praha: Horizont, 1987, 136 s. ISBN 40-013-87.

NOVÁK, Tomáš; CAPPONI, Věra. *Sám proti agresi*. 1. vydání. Praha: GradaPublishing, 1996, 128 s. ISBN 80-7169-253-0.

PAVLOVSKÝ, Pavel a kolektiv. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. aktual. vydání. Praha: GradaPublishing, 2012, 240 s. ISBN 978-80-247-4332-5.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. 1. vydání. Praha: GradaPublishing, 2006, 328 s. ISBN 80-247-0871-X.

PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci v životě i v procesu psychoterapie*. 2. doplněné vydání. Praha: TRITON, 2010, 172 s. ISBN 978-80-7387-378-3.

PRŮCHA, Jan; VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. 1. vydání. Praha: GradaPublishing, 2012, 296 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

RIDLEY, Matt. *Původ ctnosti: o evolučních základech a zákonitostech nesobeckého jednání člověka*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, 295 s. ISBN 80-7178-351-X.

ŘÍČAN, Pavel; JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha: GradaPublishing, 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

VYMĚTAL, Jan. *Úvod do psychoterapie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2003, 262 s. ISBN 80-247-0253-3.

WILSON, O. Edward. *O lidské přirozenosti. Máme svobodnou vůli, nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1993, 247 s. ISBN 80-7106-076-3.

Seznam příloh

Příloha A: Tabulky:

Tabulky – vyhodnocení dotazníku (verbální agrese)

Tabulky – vyhodnocení odpovědí celkem

Tabulky – vyhodnocení jednotlivých otázek

Příloha B: Grafy:

Skupina: A) MP strážníci, A1; A2; A3; A4.

B) CIVIL nestrážníci, B1; B2; B3; B4.

C) CELKEM všichni respondenti, C1; C2; C3; C4; C5.

Příloha C: Vzor dotazníku

Příloha A: Tabulka - vyhodnocení dotazníku (verbální agrese)

- vyhodnocení odpovědí celkem

- vyhodnocení jednotlivých otázek

VERBÁLNÍ AGRESE	7	15	23	31	46	53	60	71	72	dotazník		
číslo respondenta	Otázka č.1	Otázka č.2	Otázka č.3	Otázka č.4	Otázka č.5	Otázka č.6	Otázka č.7	Otázka č.8	Otázka č.9	Ž/M	věk	MP/CIVIL
1	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	23	MP
2	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ano	Ž	22	MP
3	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ano	ano	Ž	40	C
4	ne	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ne	Ž	38	C
5	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ano	ano	M	37	MP
6	ano	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ano	M	29	MP
7	ano	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ano	M	26	MP
8	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	M	44	MP
9	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	M	49	C
10	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ano	M	46	C
11	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	M	58	C
12	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ano	M	38	C
13	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	M	39	C
14	ne	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ano	Ž	45	C
15	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ano	M	25	MP
16	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	M	34	MP
17	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	M	39	MP
18	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	Ž	50	C
19	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	M	39	MP
20	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ne	ano	Ž	41	C
21	ano	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ano	Ž	25	C
22	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ano	ne	ano	Ž	58	C
23	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ano	Ž	60	C
24	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ne	ne	Ž	44	C
25	ano	ne	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ano	Ž	20	C
26	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	M	54	C
27	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	M	45	C
28	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	Ž	36	MP
29	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne	ano	M	27	C
30	ne	ano	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ano	M	23	C
31	ano	ano	ne	ano	ano	ne	ne	ano	ano	Ž	53	C
32	ne	ne	ne	ano	ne	ano	ano	ne	ano	M	51	C
33	ne	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne	M	52	C
34	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ne	ano	Ž	42	C
35	ano	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ne	M	39	C

36	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	Ž	27	C
37	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	29	C
38	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ne	ano	Ž	20	C
39	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	Ž	21	C
40	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ano	Ž	31	C
41	ano	ne	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	40	MP
42	ne	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne	ano	Ž	59	C
43	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	30	C
44	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	43	C
45	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ano	ano	ano	Ž	33	C
46	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ano	Ž	31	C
47	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	Ž	25	C
48	ne	ne	ne	ano	ne	ano	ano	ne	ano	Ž	25	C
49	ano	ne	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ano	Ž	44	C
50	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano	Ž	56	C
51	ano	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne	Ž	34	C
52	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ano	Ž	34	C
53	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	48	MP
54	ano	ne	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	48	C
55	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	Ž	35	C
56	ano	ne	ne	ano	ne	ano	ano	ne	ano	Ž	35	C
57	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne	ano	M	44	C
58	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	M	43	C
59	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ne	M	38	C
60	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne	ne	M	29	C
61	ne	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne	M	36	C
62	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ano	M	33	C
63	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ne	ano	ne	Ž	32	C
64	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ano	Ž	32	C
65	ano	ano	ano	ne	ano	ano	ano	ne	ano	M	60	C
66	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ne	Ž	45	C
67	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	Ž	37	C
68	ne	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ano	Ž	46	C

Tabulky – skupiny A); B); C) – vyhodnocení odpovědí v procentech (celková hodnota odpovědí ANO-NE zaokrouhlena na celá čísla, odpovědi ANO- verbálně agresivní povahy)

A) MP strážníci – odpovědi ANO-NE

A) Městská policie (MP) celkem 13 respondentů	
ženy ano	67%
ženy ne	33%
muži ano	64%
muži ne	36%
mladší do 35 let ano	67%
mladší do 35 let ne	33%
nad 35 let ano	65%
nad 35 let ne	35%
ženy do 35 let ano	67%
ženy do 35 let ne	33%
ženy nad 35 let ano	70%
ženy nad 35 let ne	30%
muži do 35 let ano	64%
muži do 35 let ne	36%
muži nad 35 let ano	64%
muži nad 35 let ne	36%

A) MP strážníci-odpovědi ANO

ženy ano	67%
muži ano	64%

do 35 let ano	67%
nad 35 let ano	65%

ženy do 35 let ano	67%
ženy nad 35 let ano	70%

muži do 35 let ano	64%
muži nad 35 let ano	64%

B) CIVIL (nestrážníci) – odpovědi ANO-NE

B) CIVIL celkem 55 respondentů	
ženy ano	57%
ženy ne	43%
muži ano	57%
muži ne	43%
do 35 let ano	63%
do 35 let ne	37%
nad 35 let ano	53%
nad 35 let ne	47%
ženy do 35 let ano	65%
ženy do 35 let ne	35%
ženy nad 35 let ano	50%

B) CIVIL (nestrážníci)- od. ANO

ženy ano	57%
muži ano	57%

do 35 let ano	63%
nad 35 let ano	53%

ženy do 35 let ano	65%
ženy nad 35 let ano	50%

muži do 35 let ano	61%
muži nad 35 let ano	57%

ženy nad 35 let ne	50%
muži do 35 let ano	61%
muži do 35 let ne	39%
muži nad 35 let ano	57%
muži nad 35 let ne	43%

C) CELKEM (všichni respondenti) odpovědi ANO-NE

C) skupiny-CELKEM 68 respondentů	
ženy ano	58%
ženy ne	44%
muži ano	59%
muži ne	41%
MP ano	65%
MP ne	35%
C ano	57%
C ne	43%
do 35 let ano	58%
do 35 let ne	34%
nad 35 let ano	55%
nad 35 let ne	48%
ženy do 35 let ano	64%
ženy do 35 let ne	36%
ženy nad 35 let ano	52%
ženy nad 35 let ne	48%
muži do 35 let ano	60%
muži do 35 let ne	40%
muži nad 35 let ano	58%
muži nad 35 let ne	42%

C) CELKEM - od. ANO

ženy	58%
muži	58%

MP	65%
civil	57%

do 35 let	58%
nad 35 let	55%

ženy do 35 let	64%
ženy nad 35 let	52%

muži do 35 let	60%
muži nad 35 let	59%

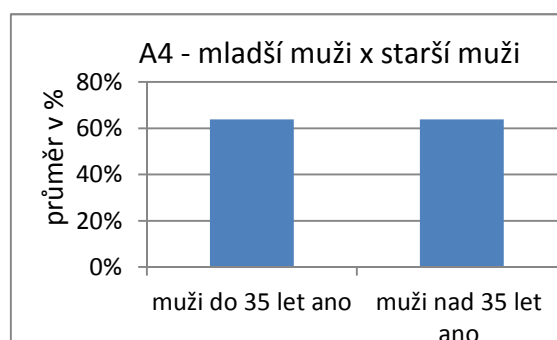
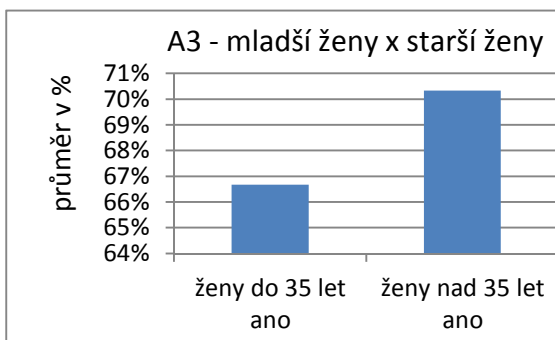
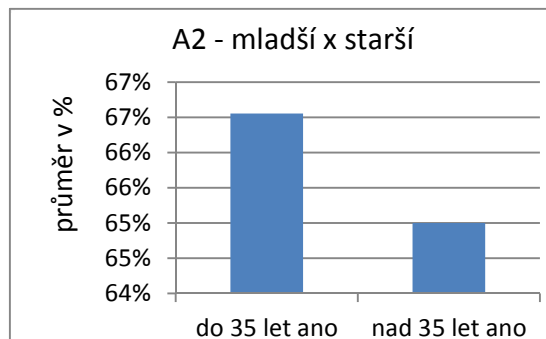
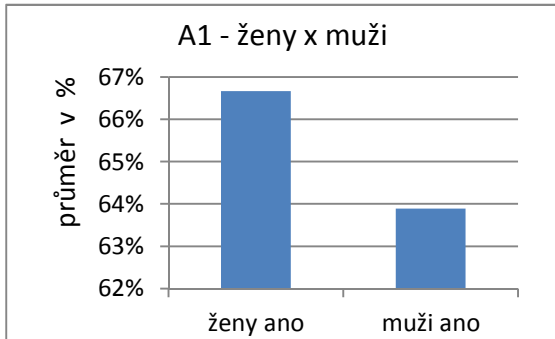
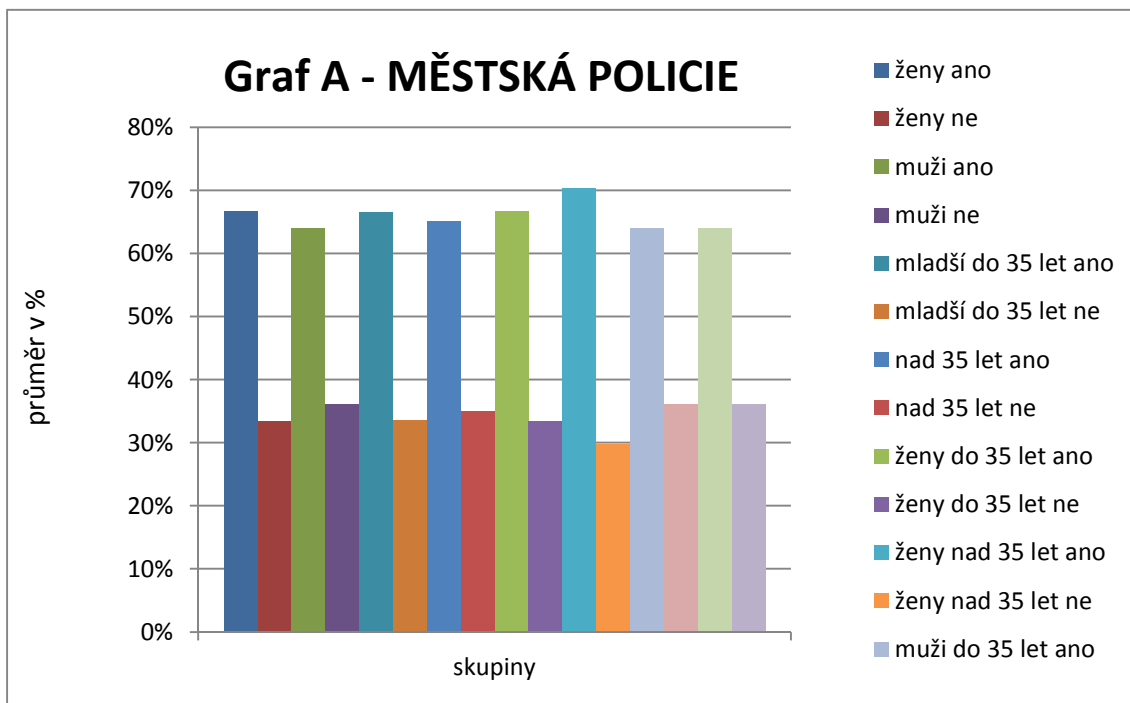
VERBÁLNÍ AGRESE		7		15		23		31		46		53		60		71		72		
A) Městská policie (MP) celkem 13 respondentů	počet osob	Otázka č.1	%	Otázka č.2	%	Otázka č.3	%	Otázka č.4	%	Otázka č.5	%	Otázka č.6	%	Otázka č.7	%	Otázka č.8	%	Otázka č.9	% průměr	
ženy ano	5	4	80%	2	40%	1	20%	3	60%	4	80%	4	80%	5	100%	2	40%	5	100%	67%
ženy ne		1	20%	3	60%	4	80%	2	40%	1	20%	1	20%	0	0%	3	60%	0	0%	33%
muži ano	8	7	88%	4	50%	4	50%	5	63%	7	88%	5	63%	3	38%	4	50%	7	88%	64%
muži ne		1	13%	4	50%	4	50%	3	38%	1	13%	3	38%	5	63%	4	50%	1	13%	36%
mladší do 35 let ano	6	6	100%	3	50%	3	50%	3	50%	5	83%	5	83%	3	50%	2	33%	6	100%	67%
mladší do 35 let ne		0	0%	3	50%	3	50%	3	50%	1	17%	1	17%	3	50%	4	67%	0	0%	33%
nad 35 let ano	7	5	71%	3	43%	2	29%	5	71%	6	86%	5	71%	5	71%	4	57%	6	86%	65%
nad 35 let ne		2	29%	4	57%	5	71%	2	29%	1	14%	2	29%	2	29%	3	43%	1	14%	35%
ženy do 35 let ano	2	2	100%	1	50%	1	50%	1	50%	1	50%	1	50%	2	100%	1	50%	2	100%	67%
ženy do 35 let ne		0	0%	1	50%	1	50%	1	50%	1	50%	1	50%	0	0%	1	50%	0	0%	33%
ženy nad 35 let ano	3	3	100%	1	33%	0	0%	2	67%	3	100%	3	100%	3	100%	1	33%	3	100%	70%
ženy nad 35 let ne		0	0%	2	67%	3	100%	1	33%	0	0%	0	0%	0	0%	2	67%	0	0%	30%
muži do 35 let ano	4	4	100%	2	50%	2	50%	2	50%	4	100%	3	75%	1	25%	1	25%	4	100%	64%
muži do 35 let ne		0	0%	2	50%	2	50%	2	50%	0	0%	1	25%	3	75%	3	75%	0	0%	36%
muži nad 35 let ano	4	3	75%	2	50%	2	50%	3	75%	3	75%	2	50%	2	50%	3	75%	3	75%	64%
muži nad 35 let ne		1	25%	2	50%	2	50%	1	25%	1	25%	2	50%	2	50%	1	25%	1	25%	36%

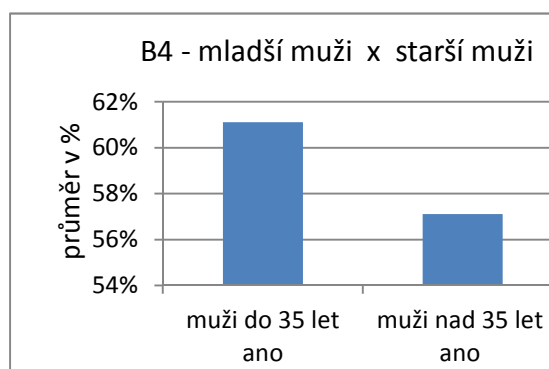
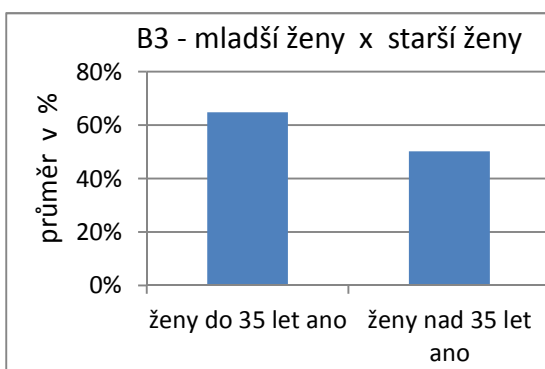
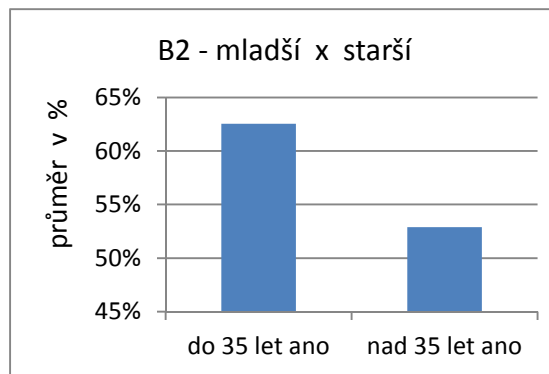
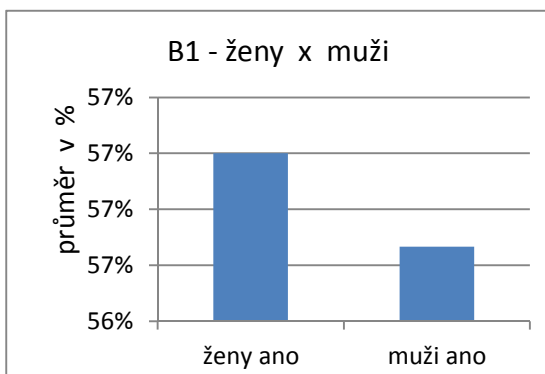
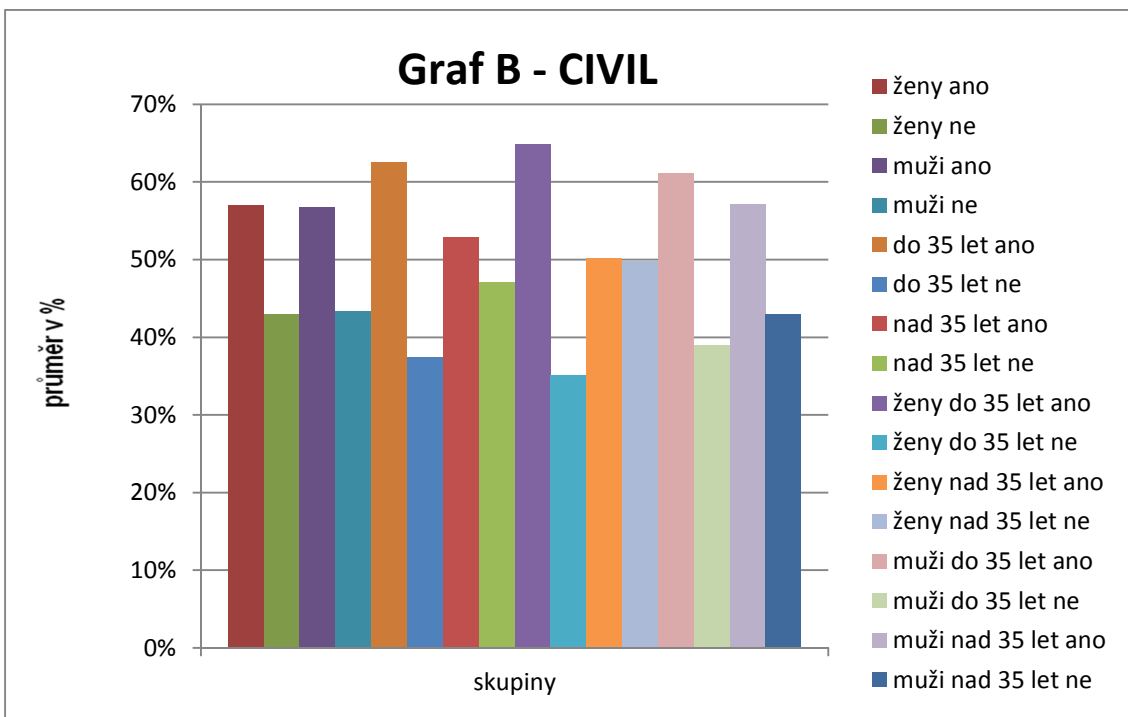
VERBÁLNÍ AGRESE		7		15		23		31		46		53		60		71		72		
B) CIVIL celkem 55 respondentů	počet osob	Otázka č.1	%	Otázka č.2	%	Otázka č.3	%	Otázka č.4	%	Otázka č.5	%	Otázka č.6	%	Otázka č.7	%	Otázka č.8	%	Otázka č.9	%	průměr
ženy ano	36	26	72%	16	44%	12	33%	26	72%	23	64%	22	61%	20	56%	10	28%	30	83%	57%
ženy ne		10	28%	20	56%	24	67%	10	28%	13	36%	14	39%	16	44%	26	72%	6	17%	43%
muži ano	19	13	68%	7	37%	9	47%	15	79%	12	63%	14	74%	10	53%	4	21%	13	68%	57%
muži ne		6	32%	12	63%	10	53%	4	21%	7	37%	5	26%	9	47%	15	79%	6	32%	43%
do 35 let ano	22	19	86%	10	45%	7	32%	20	91%	14	64%	15	68%	15	68%	5	23%	19	86%	63%
do 35 let ne		3	14%	12	55%	15	68%	2	9%	8	36%	7	32%	7	32%	17	77%	3	14%	37%
nad 35 let ano	33	20	61%	13	39%	13	39%	21	64%	21	64%	21	64%	15	45%	9	27%	24	73%	53%
nad 35 let ne		13	39%	20	61%	20	61%	12	36%	12	36%	12	36%	18	55%	24	73%	9	27%	47%
ženy do 35 let ano	18	16	89%	9	50%	6	33%	16	89%	12	67%	12	67%	13	72%	5	28%	16	89%	65%
ženy do 35 let ne		2	11%	9	50%	12	67%	2	11%	6	33%	6	33%	5	28%	13	72%	2	11%	35%
ženy nad 35 let ano	18	10	56%	7	39%	7	39%	10	56%	11	61%	10	56%	7	39%	5	28%	14	78%	50%
ženy nad 35 let ne		8	44%	11	61%	11	61%	8	44%	7	39%	8	44%	11	61%	13	72%	4	22%	50%
muži do 35 let ano	4	3	75%	1	25%	2	50%	4	100%	2	50%	3	75%	2	50%	0	0%	3	75%	61%
muži do 35 let ne		1	25%	3	75%	2	50%	0	0%	2	50%	1	25%	2	50%	4	100%	1	25%	39%
muži nad 35 let ano	15	10	67%	6	40%	7	47%	11	73%	10	67%	11	73%	8	53%	4	27%	10	67%	57%
muži nad 35 let ne		5	33%	9	60%	8	53%	4	27%	5	33%	4	27%	7	47%	11	73%	5	33%	43%

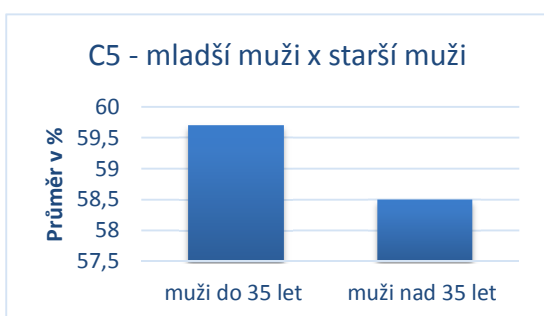
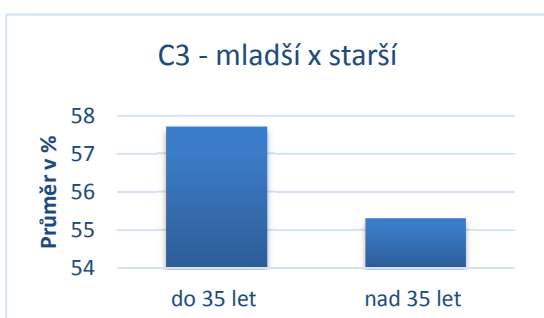
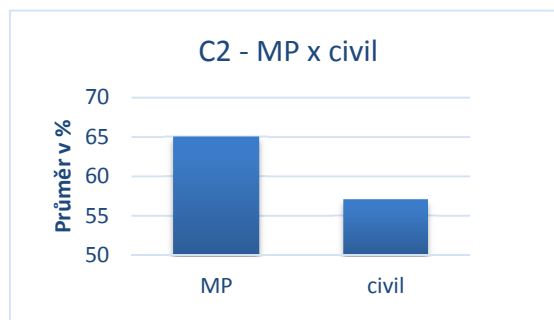
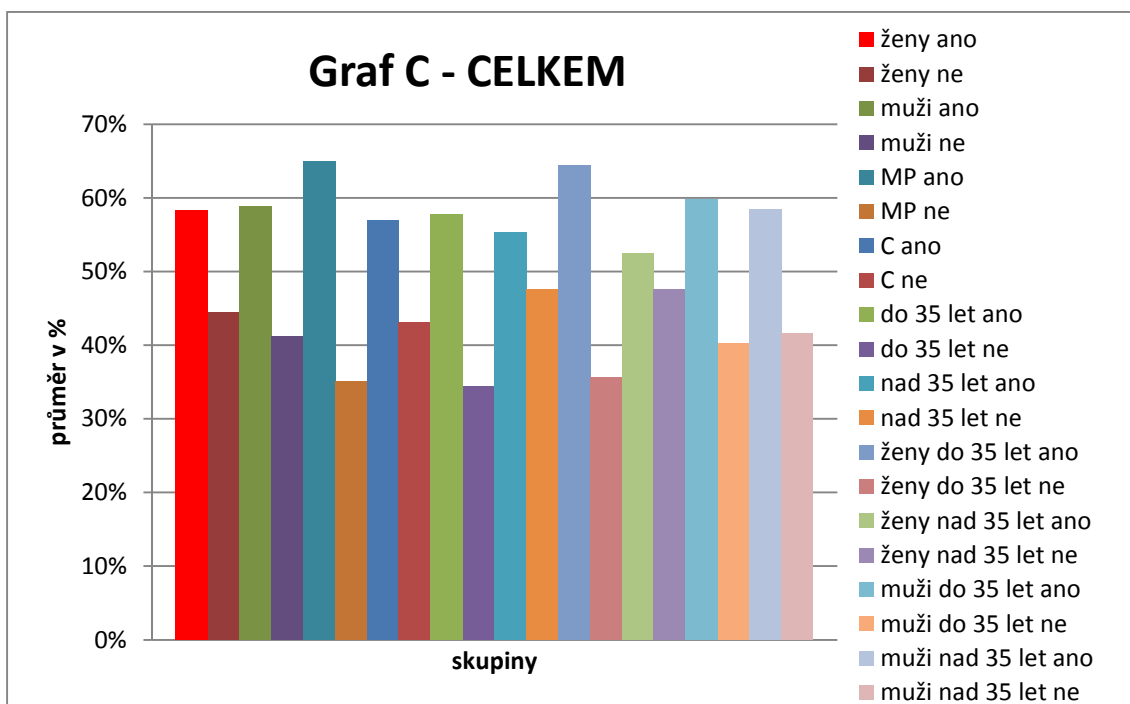
VERBÁLNÍ AGRESE		7		15		23		31		46		53		60		71		72		
C) skupiny-CELKEM 68 respondentů	počet osob	Otázka č.1		Otázka č.2		Otázka č.3		Otázka č.4		Otázka č.5		Otázka č.6		Otázka č.7		Otázka č.8		Otázka č.9	průměr	
ženy ano	41	30	73%	18	44%	13	32%	29	71%	27	66%	26	63%	25	61%	12	29%	35	85%	58%
ženy ne		11	27%	23	56%	28	68%	12	29%	14	34%	15	37%	16	39%	29	71%	16	39%	44%
muži ano	27	20	74%	11	41%	13	48%	20	74%	19	70%	19	70%	13	48%	8	30%	20	74%	59%
muži ne		7	26%	16	59%	14	52%	7	26%	8	30%	8	30%	14	52%	19	70%	7	26%	41%
MP ano	13	11	85%	6	46%	5	38%	8	62%	11	85%	9	69%	8	62%	6	46%	12	92%	65%
MP ne		2	15%	7	54%	8	62%	5	38%	2	15%	4	31%	5	38%	7	54%	1	8%	35%
C ano	55	39	71%	23	42%	21	38%	41	75%	35	64%	36	65%	30	55%	14	25%	43	78%	57%
C ne		16	29%	32	58%	34	62%	14	25%	20	36%	19	35%	25	45%	41	75%	12	22%	43%
do 35 let ano	28	25	89%	13	46%	10	36%	23	82%	19	68%	19	19%	18	64%	7	25%	25	89%	58%
do 35 let ne		3	11%	15	54%	18	64%	5	18%	9	32%	9	9%	10	36%	21	75%	3	11%	34%
nad 35 let ano	40	25	63%	16	40%	16	40%	26	65%	27	68%	26	65%	20	50%	13	33%	30	75%	55%
nad 35 let ne		15	38%	24	60%	24	60%	24	60%	13	33%	14	35%	20	50%	27	68%	10	25%	48%
ženy do 35 let ano	20	18	90%	10	50%	6	30%	17	85%	13	65%	13	65%	15	75%	6	30%	18	90%	64%
ženy do 35 let ne		2	10%	10	50%	14	70%	3	15%	7	35%	7	35%	5	25%	14	70%	2	10%	36%
ženy nad 35 let ano	21	12	57%	8	38%	7	33%	12	57%	14	67%	13	62%	10	48%	6	29%	17	81%	52%
ženy nad 35 let ne		9	43%	13	62%	14	67%	9	43%	7	33%	8	38%	11	52%	15	71%	4	19%	48%
muži do 35 let ano	8	7	88%	3	38%	4	50%	6	75%	6	75%	6	75%	3	38%	1	13%	7	88%	60%
muži do 35 let ne		1	13%	5	63%	4	50%	2	25%	2	25%	2	25%	5	63%	7	88%	1	13%	40%
muži nad 35 let ano	19	13	68%	8	42%	9	47%	14	74%	13	68%	13	68%	10	53%	7	37%	13	68%	58%
muži nad 35 let ne		6	32%	11	58%	10	53%	5	26%	6	32%	6	32%	9	47%	12	63%	6	32%	42%

Příloha B: Grafy

Skupina: A) MP strážníci, B) CIVIL nestrážníci, C) CELKEM všichni resp.

Příloha C: Vzor dotazníku

Vážená paní, vážený pane!

Jsem posluchačkou 3. ročníku pedagogické fakulty v Hradci Králové. Dovoluji si Vás oslovit s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, jehož vyplnění zabere maximálně 15 minut. Dotazník je anonymní, a údaje, které poskytne, jsou nedílnou součástí výzkumu, který přikládám ke své bakalářské práci.

Děkuji

Šárka Čapková

V Hradci Králové dne 10. 6. 2013

B – D - I

Jméno..... dne.....

Instrukce: V tomto dotazníku je uvedena řada tvrzení popisujících některé druhy jednání lidí.

Jestliže si řeknete po přečtení každého tvrzení „ANO, to o mě platí“ – zakroužkujte ANO.

Jestliže si řeknete „NE, to o mě neplatí“ – zakroužkujte NE.

1. Občas nedokáži zvládnout svoje nutkání ubližovat ostatním.....	ANO – NE	1
2. O lidech, které nemám v lásce, rozšiřuji někdy klepy.....	ANO – NE	2
3. Snadno se rozčílím, ale brzy mě to přejde.....	ANO – NE	3
4. Nepožádá li mě někdo o něco pěkným způsobem, neudělám, co na mně chce.....	ANO – NE	4
5. Zdá se mi, že jsem ochuzován o něco, co mi náleží.....	ANO – NE	5
6. Víím, že lidé o mně rádi mluví za mými zády.....	ANO – NE	6
7. Když neschvaluji chování svých přátel, dám jim to jasně najevo.....	ANO – NE	7
8. Když jsem náhodou někdy podváděl, trpěl jsem silnými výčitkami svědomí.....	ANO – NE	8
9. Nikdy nikoho neuhodím. (Protože pro to nenacházím žádný důvod.).....	ANO – NE	1F
10. Nikdy nebývám natolik dopálený, abych házel předměty.....	ANO – NE	2F
11. Mám vřdycky s lidmi trpělivost.....	ANO – NE	3F
12. Když někdo stanoví nějakou zásadu, která se mi nelíbí, svádí mě to, abych ji porušovala.....	ANO – NE	4
13. Zdá se mi, že ostatní mají ve všem větší štěstí než já.....	ANO – NE	5
14. Dávám si pozor na lidi, kteří se ke mně chovají přátelštěji, než jsem od nich čekal.....	ANO – NE	6
15. Často shledávám, že s lidmi nesouhlasím.....	ANO – NE	7
16. Někdy mám tak ošklivé myšlenky, že se stydím sám před sebou.....	ANO – NE	8
17. Když mě někdo uhodí, tak se neznám.....	ANO – NE	1
18. Když jsem navztekaný, třískám dveřmi.....	ANO – NE	2
19. Bývám mnohem více podrážděný, než si lidé o mně myslí.....	ANO – NE	3
20. Chová-li se ke mně někdo pánovitě, dělám právě opak toho, co chce.....	ANO – NE	4
21. Když vzpomínám na to, co všechno jsem prožil, nemohu se ubránit pocitu rozmrzelosti.....	ANO – NE	5
22. Je mnoho lidí, kteří mě podle všeho nemají rádi.....	ANO – NE	6
23. Když se mnou lidé nesouhlasí, dostávám se s nimi do rozepře.....	ANO – NE	7
24. Kdo se ulevvá při práci, musí mít velké pocity viny.....	ANO – NE	8
25. Urazí-li někdo mne, nebo mou rodinu, řká si o výprask.....	ANO – NE	1
26. Nikdy nedělám kanadské žertíky.....	ANO – NE	2F
27. Pění mi krev, když si ze mne někdo dělá legraci.....	ANO – NE	3
28. Když mne někdo sekýruje, dám si na čas – jen abych mu ukázal.....	ANO – NE	4
29. Skoro každý den se setkávám s někým, kdo je mi protivný.....	ANO – NE	5
30. Zdá se mi, že je řada lidí, kteří na mne žárlí.....	ANO – NE	6
31. Vyžaduji, aby lidé respektovali má práva.....	ANO – NE	7
32. Skličuje mne, že jsem udělal málo pro své rodiče.....	ANO – NE	8
33. Lidé, kteří člověka ustavičně obtěžují, koledují si o jednu do nosu.....	ANO – NE	1
34. Když mám zlost, jsem rozmrzelý.....	ANO – NE	2
35. Když se mnou někdo jedná nespravedlivě, nedám se tím otrávit.....	ANO – NE	3F
36. Když se někdy stane, že se na někoho rozhněvám, přestane pro mne existovat.....	ANO – NE	4

37. Někdy mě sžírá žárlivost, třebaže to nedávám na sobě znát.....	ANO – NE	5
38. Někdy mám pocit, že se mi lidé posmívají.....	ANO – NE	6
39. Nepoužívám „silných slov“, ani když mě někdo rozzlobí	ANO – NE	7F
40. Dělá mi starost, zda mi bude odpuštěno, čím jsem se kdy provinil.....	ANO – NE	8
41. Málokdy vracím ránu, dokonce ani tehdy, uhodí-li mě někdo první.....	ANO – NE	1F
42. Když není po mém, bývám nevrlý.....	ANO – NE	2
43. Někdy mě lidé obtěžují už jen tím, že jsou kolem mne.....	ANO – NE	3
44. Neznám člověka, kterého bych přímo nenáviděl.....	ANO – NE	5F
45. Mým heslem je „nikdy nedůvěřuj cizím lidem“.....	ANO – NE	6
46. Když mě někdo obtěžuje, jsem s to říci mu, co si o něm myslím.....	ANO – NE	7
47. Děláním mnohé věci, které mi potom způsobují výčitky svědomí.....	ANO – NE	8
48. Když se doopravdy rozzuřím, jsem s to někoho zfackovat.....	ANO – NE	1
49. Od svých deseti let jsem neměl nikdy výbuchy zlé nálady.....	ANO – NE	2F
50. Často si připadám jako sud prachu, který má už-už vybuchnout.....	ANO – NE	3
51. Kdybych dal lidem najevo, co cítím, byl bych považován za člověka, se kterým se dá těžko vyjít.....	ANO – NE	5
52. Často bych rád věděl, jaký skrytý důvod může někdo mít, udělá-li pro mne něco dobrého.....	ANO – NE	6
53. Když na mne někdo řve, řvu na něj taky.....	ANO – NE	7
54. Nepodaří-li se mi něco, dělám si kvůli tomu výčitky.....	ANO – NE	8
55. Dostávám se občas do rvačky.....	ANO – NE	1
56. Vzpomínám si, že jsem měl takovou zlost, že jsem popadl, co bylo po ruce a rozbil jsem to.....	ANO – NE	2
57. Někdy jsem hašteřivý (tj. hádám se i pro drobnosti).....	ANO – NE	3
58. Občas mám pocit, že je ke mně osud nespravedlivý.....	ANO – NE	5
59. Myslíval jsem si, že většina lidí mluví pravdu, ale teď vím, že to tak není.....	ANO – NE	6
60. Když se rozzuřím, říkám ošklivé věci.....	ANO – NE	7
61. Ukřivdím-li někomu, pronásledují mě výčitky svědomí.....	ANO – NE	8
62. Kdybych se měl uchýlit k fyzickému násilí, abych obhájil svoje práva, samozřejmě to udělám.....	ANO – NE	1
63. Někdy projevuji svou zlost boucháním do stolu.....	ANO – NE	2
64. Někdy bývám trochu hrubý k lidem, kteří se mi nelíbí. (Nedovedu se v tom přemoci).....	ANO – NE	3
65. Nemám takové nepřátele, kteří by si skutečně přáli ubližovat mi.....	ANO – NE	6F
66. Nedokázal bych někoho odkázat do patřičných mezí, i kdyby to potřeboval.....	ANO – NE	7F
67. Mám často pocit, že jsem nevedl správný život.....	ANO – NE	3
68. Setkal jsem se s lidmi, kteří mě zahnali tak daleko, že jsme se začali bít.....	ANO – NE	1
69. Všední věci, nad nimiž se druzí lidé rozčilují, mne nechávají klidným.....	ANO – NE	3F
70. Obvykle nemám pocit, že by se lidé snažili mě zlobit nebo urážet.....	ANO – NE	6F
71. Často pronáším hrozby, které nemíním doopravdy.....	ANO – NE	7
72. Když se přu, mám sklon zesilovat hlas.....	ANO – NE	7
73. V poslední době jsem nějaký nabručený.....	ANO – NE	3
74. Obvykle skrývám své špatné mínění o jiných.....	ANO – NE	7F
75. Raději nějakou věc uznám, než abych se kvůli ní hádal.....	ANO – NE	7F